
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министерство на образованието и науката

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ
ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ ЗА ПЕРИОДА
2014 – 2020 ГОДИНА

СОФИЯ

2013 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	3
1. УЧЕНОТО ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА.....	5
1.1. Напредък по отношение на изпълнението на водещите цели на.....	5
Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2008 -.....	5
2013 година.....	5
2.1. Мястото на България по отношение на водещите европейски цели.....	11
и показатели.....	11
2. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА СТРАТЕГИЯТА	17
3. СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ.....	18
3.1. Визия за 2020 г.	18
3.2. Стратегически цели и показатели за напредък.....	18
3.3. Приоритети	19
3.3.1. Крачка към нов образователен подход и иновации в образованието и	19
обучението.....	19
3.3.2. Повишаване на качеството на образованието и обучението.....	19
3.3.3. Осигуряване на образователна среда за равнопоставен достъп до учене през	20
целия живот, за активно социално включване и активно гражданско	20
участие.....	20
3.3.4. Стимулиране на образование и обучение, съобразено с потребностите на.....	21
икономиката и промените на пазара на труда.....	21
3.4. Области на въздействие.....	21
3.4.1. Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене.....	22
през целия живот.....	22
3.4.2. Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на.....	25
качеството на предучилищното възпитание и подготовка	25
3.4.3. Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните.....	26
постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище.....	26
3.4.4. Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за.....	28
придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията	28
на учещите и развитие на личността	28
3.4.5. Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на	32
професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и.....	32
конкурентоспособност	32

3.4.6. Модернизиране на висшето образование	34
3.4.7. Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера	40
3.4.8. Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот	45 45
3.5. Рамка за напредъка - индикатори за измерване изпълнението на целите на областите на въздействие.....	48
4. КООРДИНАЦИЯ, НАБЛЮДЕНИЕ, ОТЧИТАНЕ И ФИНАНСИРАНЕ	56
6. ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	66

ВЪВЕДЕНИЕ

Националната стратегия за учене през целия живот (НСУЦЖ) определя стратегическата рамка на държавната политика за образование и обучение в периода 2014 – 2020 г., насочена към постигането на европейската цел за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

Стратегията е разработена в отговор на предизвикателствата, свързани от една страна с необходимостта страната ни да преодолее последиците от дълговата финансова криза в Европа и света, а от друга да запази националната идентичност и културно разнообразие при реализиране на политиките за сближаване.

Дългият български преход към демокрация и пазарна икономика все още не е довел до създаването на съгласувани системи за квалификация, които да отговарят на новите икономически процеси. В условията на висока безработица, предприятията изпитват все по-голям недостиг на работници с необходимата квалификация, което наред със застаряващото население и бавния темп на реформи в образованието се разглежда като съществена пречка пред икономическия растеж и привличането на нови инвестиции в България.

Бързото разпространение на новите технологии допълнително увеличава пропастта между търсене и предлагане на пазара на труда. Това рефлектира и върху предлаганото качество, което прави още по-неотложна необходимостта от реформи в системата за образование и обучение.

В същото време, макар и бавно, националната икономика започва да придобива самостоятелна насока на развитие и започва да формулира свои потребности относно равнищата на знание и ключови компетентности.

От тази гледна точка, е настъпил моментът да бъдат взети мерки по отношение на необходимостта от нови умения чрез промени в системата за образование и обучение, които да гарантират изграждането на нагласа за учене през целия живот.

Настоящата стратегия за учене през целия живот се очаква да бъде възприемана като отговор на всички възникнали предизвикателства по отношение на социалното включване и икономическия растеж.

Стратегията работи с определението за учене през целия живот, използвано в Меморандума на ЕК за УЦЖ (2000), а именно: *“всяка дейност за учене, предприемана през целия живот за подобряване на знанията, уменията и компетентностите”*.

Документът обхваща всички форми на образование, обучение и учене – формално, неформално, самостоятелно – в които човек участва през целия си живот, като за периода на следващите седем години предоставя препоръки, които да послужат за основа на изготвянето на годишни планове, на базата на които да бъде проследен напредъкът в прилагането на УЦЖ в България.

Настоящата стратегия очертава съдържанието, формите, средата и взаимоотношенията между всички участници в процеса на учене през целия живот, а именно:

- **учещи** – всички лица на територията на страната, ангажирани с учене в сферата на образованието, формалното и неформално обучение или самостоятелното учене;
- **доставчици на обучение** – институциите, които провеждат обучение, (независимо дали това са частни или държавни детски градини, училища, университети, центрове за обучение, културни институции и др.), съответстващо на потребностите на обществото и изискванията на пазара на труда;
- **работодатели, браншови организации, синдикати, организации на гражданското общество и други партньори** са тези, които определят и посрещат гореспоменатите изисквания, свързани с потребностите от образование и обучение;
- **областите, общините и местните общности** изпълняват важна роля в процеса на утвърждаване на тяхната позиция за „учещи региони”;
- **държавни органи – министерства и агенции** – определят националните политики в областта на образованието и обучението, както и съответните

инструменти и мерки, необходими за гарантиране на ефективността на търсенето и предлагането на УЦЖ.

Сред целите на националната политика за развитие до 2020 г. са високо ниво на знания, възможност за иновации, адаптивност спрямо промените в естеството на работата и пълно социално включване.

Контекстът на настоящата Стратегия взема предвид новите цели и новия обхват на ученето, групите учещи, доставчиците, методите за учене/преподаване, инициативите за търсене и предлагане на учене, подкрепящите мерки, прозрачността и сравнимостта, както и гарантирането на качеството.

Отличителен белег на българската стратегия за учене през целия живот е цялостният подход, като по този начин се обхващат всички области на ученето. Документът е адресиран до предучилищното възпитание и подготовка, общото училищно образование, професионалното образование и обучение, висшето образование, продължаващото обучение на възрастни, валидирането на резултати от неформално обучение и самостоятелно учене.

Стратегията работи по посока на очакването ученето през целия живот да бъде признато и подкрепено от политиката на правителството и от всички заинтересовани страни като ръководен принцип за предлагане на образование и обучение в национален контекст.

1. УЧЕНЕТО ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

1.1. Напредък по отношение на изпълнението на водещите цели на Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2008 - 2013 година

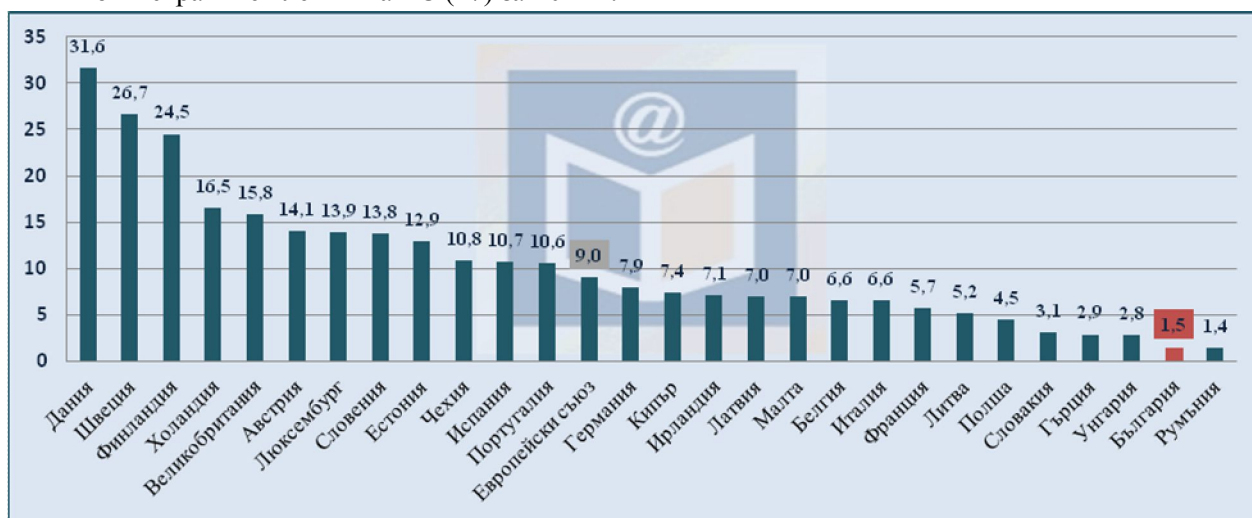
В Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2008 – 2013 година към 2013 г. са определени три водещи цели:

- Участие в УЦЖ на 5% от населението на възраст 25-64 години;

- Дял на преждевременно напусналите образователната система – 12%;
- Дял на лицата на възраст 20-24 години със завършено средно образование – 85%.

Набелязаната цел в стратегията за **участие на 5 % от населението на възраст 25-64 години в УЦЖ** няма да бъде постигната до 2013 г. Според проведеното от НСИ през 2012 г. „Наблюдение на работната сила” (НРС) едва **1.5 %** от населението на възраст 25-64 години е участвало във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди интервюто (*Графика 1*). Въпреки покачването в сравнение с 2011 г. от 0.2 процентни пункта, данните за България не са особено оптимистични. През последното десетилетие липсва трайна и устойчива тенденция, макар че за периода 2010 – 2012 г. има 3 години с последователно нарастване на дела на участващите. Дистанцията между средните стойности за ЕС и България се запазва относително голяма – 6 пъти за 2012 г. В България се наблюдава едно от най-ниските участия в рамките на това изследване (заедно с Румъния)¹.

Графика 1. Дял от населението на възраст 25-64 години, което участва в учене през целия живот в страните членки на ЕС (27) за 2012 г.

Източник: ЕВРОСТАТ, Пазар на труда, Наблюдение на работната сила²

Различни са резултатите от Изследването на образованието и обучението на възрастни (ИООВ), което е нов елемент от статистиката на ЕС за образованието и ученето през целия живот. Според него участието на населението в България на възраст 25-64 г. във

¹ EUROSTAT, Database by themes, Participation in education and training, Participation rate in education and training by sex.

² Education and training, Lifelong learning, Lifelong learning - LFS data, Main indicators on lifelong learning - LFS data from 1992 onwards, Participation in education and training by sex and age - %

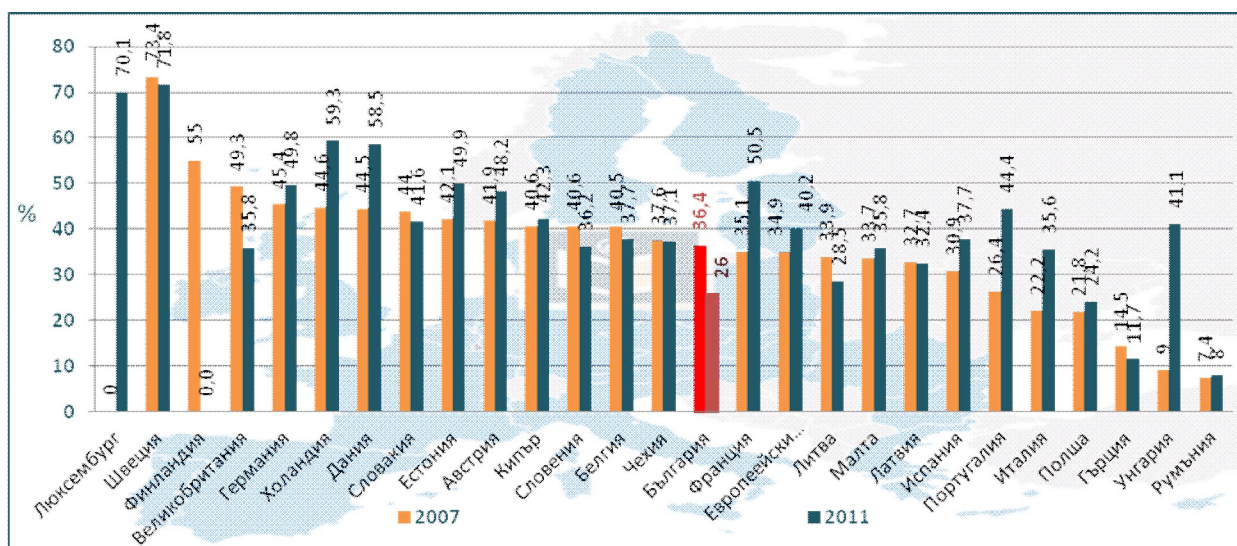
формално образование и обучение или неформално обучение през 2011 г. е **26.0%**. Отчита се намаление спрямо резултатите от 2007 г. с 10.4 процентни пункта (п.п.).

Според НСИ, факторите за това намаление са свързани главно с общата икономическа криза в страната и най-вече с намаляването на броя на заетите лица с над 280 хиляди човека за 2011 г. в сравнение с 2007 г., а заетите са основните участници в образование или обучение.

В сравнение с останалите страни от ЕС България значително влошава своята позиция, тъй като е **на второ място** по най-голямо намаление на дела на лицата, участващи в УЦЖ – 10.4 п. п. (Графика 2). Преди нея е само Великобритания – с 13.5 п. п., а следващата държава (Литва – 5.4 п. п.) е с почти **2-пъти** по-малко намаление.

Според данните от двете изследвания (2007 и 2011 г.) позицията на България се е влошила от 14 място през 2007 г. (от общо 25 участващи държави) до 22 място през 2011 г. (от общо 25 участващи държави). Само Гърция, Румъния и Полша имат по-лоши стойности по този показател. Докато за 2007 г. стойностите за участие в УЦЖ за България са малко над средните за ЕС (27), през 2011 г. те са значително под средната стойност за Европейския съюз – с 14.2 п. п.

Графика 2: Участие в образование и обучение (ИООВ), абсолютни стойности за 2007 и 2011 г.

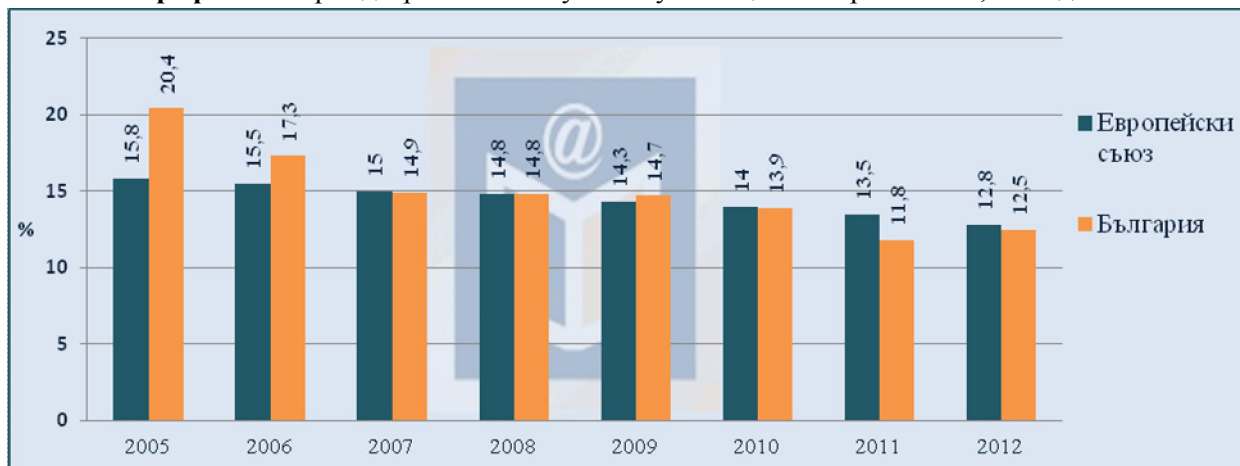
Източник: ЕВРОСТАТ, Образование и обучение, Учене през целия живот,
Изследване на образованието и обучението на възрастни (ИООВ)³

³ EUROSTAT, Database by themes, Education and training, „Participation rate in education and training by sex“

Повечето млади хора преминават през формалната образователна система и осъществяват преход към по-нататъшно образование или към заетост. Един от всеки осем български граждани напуска образователната система, без да придобие средно образование. За 2012 г. делът на **преждевременно напусналите училище (ПНУ)** на възраст 18-24 години за България е **12.5%**⁴. Тази стойност е малко под средното равнище за страните от ЕС.

За последните 5 години в България намалява делът на ПНУ с 2.3 процентни пункта (*Графика 3*), като темпът, с който намалява този дял през последното десетилетие, е по-ускорен от средния за ЕС. През последната 2012 г. в България се наблюдава нарастване на дела на преждевременно напусналите с 0.7 п. п. И макар темповете на напредък с всяка изминала година да се забавят, налице са потенциални възможности за постигане на набелязаната национална цел – намаляване на дела на ПНУ до 11 % към 2020 г.

Графика 3. Преждевременно напуснали училище на възраст 18-24, по години

Източник: НСИ, „Изследване на работната сила“⁵

При жените делът на ПНУ е по-висок, отколкото при мъжете, а разликата между двата пола за 2012 г. е 0.9 процентни пункта и съотношението се запазва за пета поредна година. Различията между двата пола представляват интерес и поради факта, че въпреки по-

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=trng_aes_100&lang=en

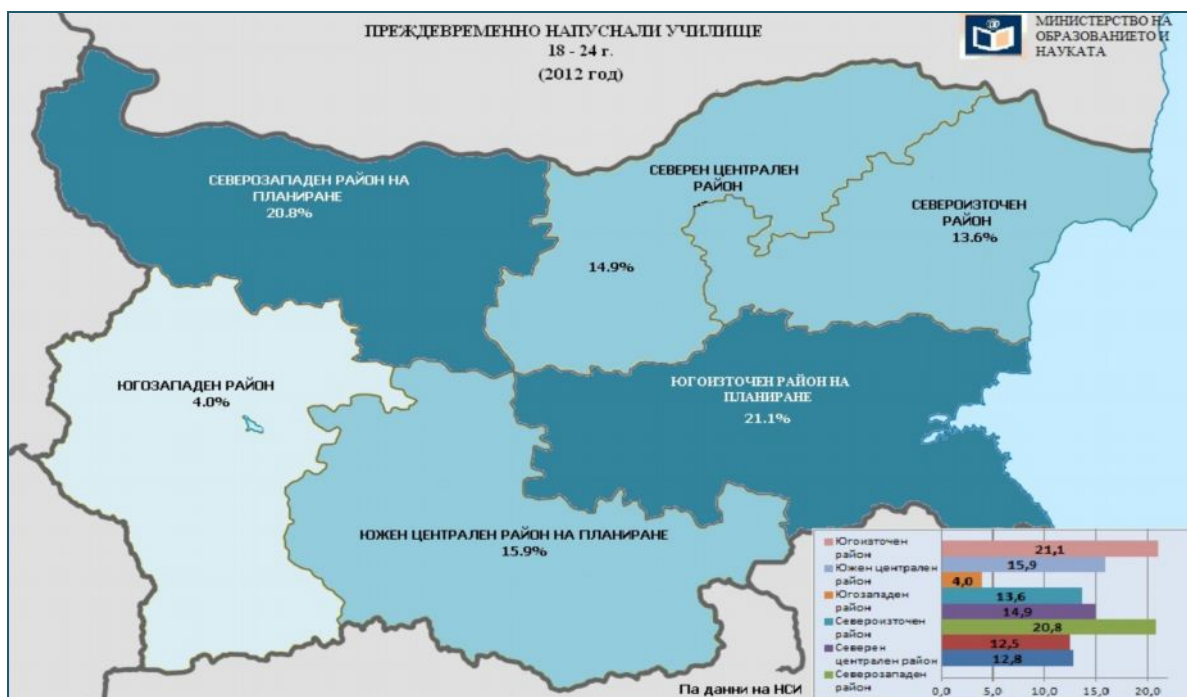
⁴ Данните за делът на ПНУ за последните две години (2011 и 2012г.) са ревизирани в съответствие с прилагания подход на претегляне от 2012 г. и данни за населението от Преброяване 2011.

⁵ [НСИ, Европа 2020, Дял на рано напусналите училище под 10 %](#)

големия дял на отпадане на жените, техният относителен дял сред завършилите висше образование е значително по-висок от този на мъжете.⁶

Следва да се отбележи и наличието на съществени междурегионални различия на национално ниво (*Карта 1*), които се дължат не толкова на нарастване на абсолютния брой на ПНУ в отделните райони, а по-скоро на миграцията на хората със средно и висше образование към големите градски агломерации и дори извън страната, което увеличава относителния дял на ПНУ както в по-слабо развитите райони, така и в такива, в които са силно развити повлияваните от сезонни колебания отрасли⁷.

Карта 1. Преждевременно напуснали училище на възраст 18-24 години, за 2012 г.

Източник: ЕВРОСТАТ, Регионална образователна статистика, Преждевременно напускащи системата за образование и обучение (ПНУ)⁸

Определената в НСУЦЖ целева стойност за дял на лицата на възраст 20-24 години със завършено най-малко средно образование от 85% е постигната 2 години преди крайния период, като за 2011 г. е достигнала 86.7% (*Графика 4*). Като цяло, през периода 2005-2012 г. в България се наблюдават 6 години с положително изменение и една година с

⁶ EUROSTAT, Population and social conditions, Education and training, Educational attainment, outcomes and returns of education, Early leavers from education and training, by sex and NUTS 2 regions, Early leavers from education and training by sex and employment status.

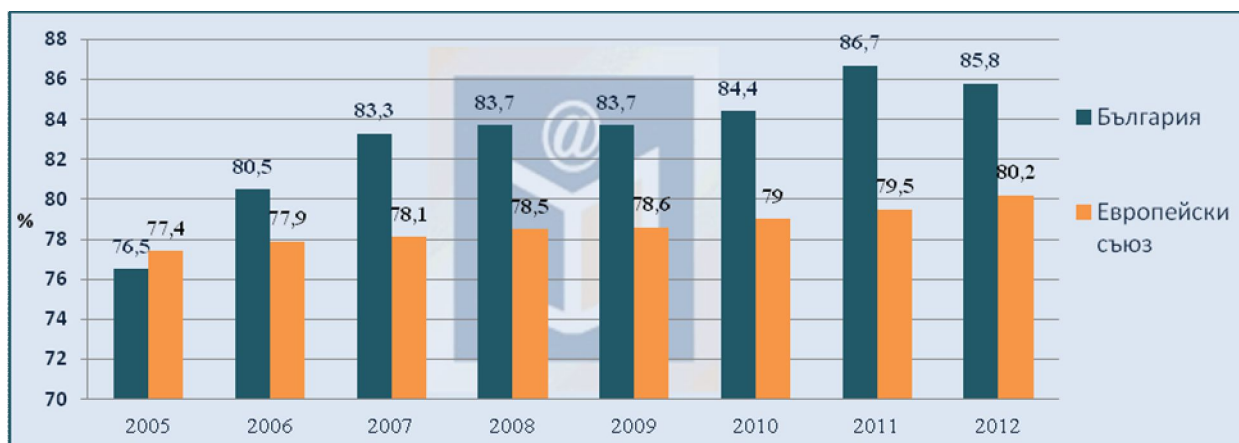
⁷ Има се предвид секторът на туризма, в който преобладават лицата със средно образование и богат набор от квалификации, но без висше образование.

⁸ EUROSTAT, Regions and cities, Regional statistics, Data, Database

отрицателно⁹ изменение на коефициента. Обобщено това представлява средногодишно увеличение с 1.13% за този период.

По този показател за периода 2007-2011 г. за България стойностите на годишно относително нарастване са над два пъти по-високи от тези на ЕС (27), но тази тенденция е прекъсната през 2012 г., когато е установен спад от приблизително 1 п. п.

Графика 4. Завършили най-малко средно образование сред населението на 20-24 г. за периода 2005 – 2012 г.

Източник: ЕВРОСТАТ, Основни показатели, Население и социални условия, Образование и обучение, Образователни постижения, резултати и възвращаемост от образованието¹⁰

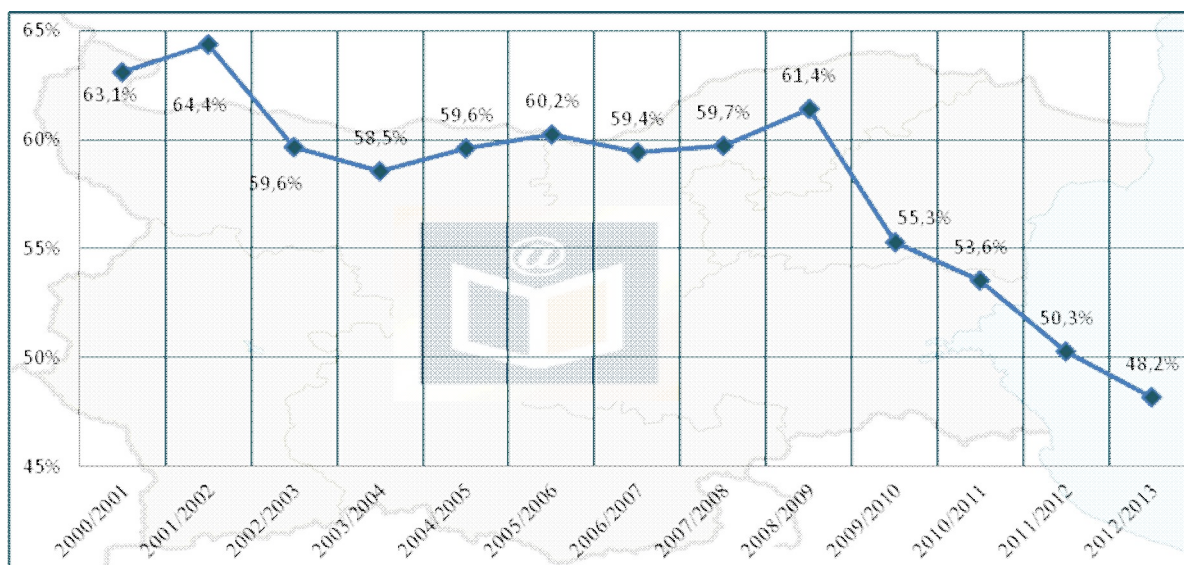
Въпреки повишението на общия дял на младежите, които завършват средно образование, завършващите професионално образование или обучение през последните няколко години са приблизително с 20% по-малко от тези с общо образование. За периода 2008-2012 година значително (с 13,2 процентни пункта) и постоянно намалява дялът на младите хора, придобили професионална квалификация в следните области на образованието: Информатика, Техника, Производство и преработка и Архитектура и строителство (Графика 5). Според работодателите и техните организации е налице недостиг на квалифицирани работници в споменатите области и образователната система не подготвя достатъчен брой такива специалисти. „Няма работа за хората, но и за работата няма хора“¹¹ е ясно послание, в отговор на което следва чрез държавния план-прием да се предприемат мерки за увеличаване на броя на новоприетите ученици в тези области.

⁹ Между 2011 и 2012 г.

¹⁰ EUROSTAT, Statistics, Tables by themes, Population and social conditions, Education and training, Educational attainment, outcomes and returns of education, „Persons of the age 20 to 24 having completed at least upper secondary education by sex”

¹¹ Божидар Данев, Българска стопанска камара

Графика 5: Дял (%) на придобилите I, II, III и IV степен на професионална квалификация в областите: Информатика, Техника, Производство и преработка и Архитектура и строителство от всички придобили степен на професионална квалификация.

Източник: НСИ, Рубрика: Образование и учене през целия живот, Завършили, Подрубрика: Завършили програми за придобиване на степен професионална квалификация по тесни области на образованието

2.1. Мястото на България по отношение на водещите европейски цели и показатели

За измерване на напредъка, свързан с постигане на целите на стратегията „Европа 2020“, Европейската комисия определи цели, които се превърнаха в национални цели за България в хоризонта на 2020 година. Стратегическата рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението („ЕТ 2020“) определя и други показатели, с които ще се измерва напредъкът в областта на образованието и обучението.

Таблица 1. България и ЕС по водещите цели и показатели за образование и обучение за 2012 и 2020 г.

Показатели	Най-добро представяне в ЕС-27	Най-лошо представяне в ЕС-27	Средно за ЕС 27	България	България 2020	ЕС 2020
Преждевременно напуснали образование и обучение, 18-24 г.	4.2%	24.9%	12.8%	12.5%	11%	10%
Завършили висше образование, 30-34 г.	51.1%	21.7%	35.8%	26.9%	36%	40%
Участие в предучилищна подготовка на децата на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас	100%*	74%*	93.2%*	87.8%	90%	95%
Участие в учене през целия живот, 25-64 г. - LFS	31.6%	1.4%	9.0%	1.5%	5%	15%
Участие в учене през целия живот, 25-64 г. - AES	71.8%	8.0%	40.8%	26.0%	непосочено	непосочено

Участие във формално образование, 25-64 г. - AES	13.5%	1.4%	4.9%	2.4%	непосочено	непосочено
Участие в неформално обучение, 25-64 г. - AES	68.0%	69.0%	38.4%	24.4%	38%	непосочено
Дял на учениците (%) с четивни умения оценени под критичния втори праг ¹² в познавателна област ¹³ четене, по скалата на програмата за международно оценяване на 15 годишните ученици (PISA).	9.1%	39.4%	17.8%	39.4%	30%	15%
Дял на учениците (%) оценени под критичния втори праг ¹⁴ в познавателна област математика, по скалата на програмата за международно оценяване на 15 годишните ученици (PISA).	1.6%	43.8%	22.1%	43.8%	35%	15%
Дял на учениците (%) оценени под критичния втори праг ¹⁵ в познавателна област природни науки, по скалата на програмата за международно оценяване на 15 годишните ученици (PISA).	5%	38%	16.6%	36.9%	30%	15%

* - даните са за 2011 г.

Източник: ЕВРОСТАТ и ОИСР

За 2012 г. стойностите за България са над средното европейско равнище само по един от определените европейски показатели: *преждевременно напуснали образователната система* (12.5% спрямо 12.8% за ЕС).

Въпреки, че абсолютният брой на *завършилите висше образование* нараства през последните 10 години, от 50 599 през 2002 г. на 64 091 през 2012 г., техният относителен дял сред лицата на възраст 30-34 години намалява. По този показател България се нарежда на 20-та позиция от 27 държави за 2011 г. (27.3%)¹⁶ и на 21-ва (26.9%)¹⁷ от 27 държави членки за 2012 г. Важно е да се отбележи, че през последните 4 години делът на лицата на възраст 30-34 г., завършили висше образование, намалява с 1 п. п., което е най-голямото регистрирано намаление за този период сред страните от

^{16, 12 и 13} Второ равнище се счита за критичната граница в постиженията на учениците в скалата на PISA. На второ и над второ равнище учениците показват компетентностите, които им позволяват да предприемат ефективни действия в реални ситуации. Учениците под второ равнище показват компетентности, които ще затруднят тяхното ефективно и продуктивно участие на пазара на труд в обществения и личния живот.

¹⁶ PISA оценява ключови компетентности на учениците в три познавателни области: четене, математика и природни науки. Всеки етап на изследването оценява и трите области, но само една от тях – детайлно и задълбочено.

¹⁶ EUROSTAT, Population and social conditions, Education and training, Educational attainment, outcomes and returns of education, Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34.

¹⁷ Данните за делът на Завършилите висше образование за последните две години (2011 и 2012г.) са ревизирани в съответствие с прилагания подход на претегляне от 2012 г. и данни за населението от Преброяване 2011.

ЕС. Това намаление до голяма степен е повлияно от по-малкия абсолютен брой и относителен дял на завършилите висше образование сред младите хора през предходните периоди (2003 – 2007 г.).¹⁸ Не бива да се отминава и влиянието на външната миграция сред младите хора със завършено висше образование.¹⁹

По данни на НСИ сред лицата на 30-34 г. се наблюдава по-голям относителен дял на жените, завършили висше образование, като съотношението между двата пола е 40:60. За 2012 г. по данни от Наблюдението на работната сила жените, завършили висше образование, са 33.6% от 30-34 годишните (стойност близка до целта на България), докато при мъжете този дял е едва 20.5%.

България се намира на 5 място по дистанция между заложената цел от 36% (за 2020 г.) и реално постигнатото през 2012 г. (26.9%). Ако сегашната негативна тенденция, започнала през 2008 г. се запази, заложената цел ще бъде постигната трудно. Все пак, с оглед на увеличаващия се брой/дял на студентите през последните години, е възможно през периода 2016-2018 тенденцията да се промени от негативна в положителна посока.

Заетостта на младите хора на възраст 20 - 34 години, завършили наскоро (1 до 3 години преди референтната година) висше или средно образование, е намаляла с 12,3 процентни пункта между 2008 г. (79.6%) и 2012 г. (67,3%). Коефициентът на заетост на този контингент от младите хора в България (67,3%) е значително по-нисък от средния за ЕС (27) за 2012 г. (75.7%). Средният коефициент на заетост на същия контингент за страните от ЕС намалява за последните пет години с 6.3 процентни пункта. Това означава, че заетостта на младите хора с високо образование в България намалява два пъти по-бързо отколкото средната за ЕС. Същевременно за последните 3 години се забелязва забавяне на намалението на заетостта на младите хора с високо образование средно за ЕС, а за България е налице повишаване на заетостта за 2012 в сравнение с 2011 г.

След големия спад в обхвата на децата, участващи (записани) в „обучение в ранна детска възраст“ (от 4 г. до постъпване в първи клас/начало на задължителното образование), наблюдаван за периода 2003-2008 г. от 83.9% до 78.4%, през последните

¹⁸ Вж. данни на НСИ за завършилите висше образование през периода 2000-2012 година - <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23>

¹⁹ По данни от „Преброяване 2011“, делът на живелите в чужбина български граждани, със завършено висше образование, през последните 10 години, е малко над 34%.

4 години бяха положени значителни усилия на държавата и общините за разширяване/възстановяване на обхвата на децата в детските градини главно чрез въвеждане на задължително предучилищно образование. Така бавно, но постоянно този обхват се разширява от 78.5% през 2009 г., на 79.2% през 2010 г. и достига 87.8% през 2012 г., като прирастът по този показател за последните 3 години е съществено - 8.6 процентни пункта. От друга страна по този показател България е под средното ниво за страните от ЕС (92.4%) и се нарежда на 15 място от общо 18 европейски държави за 2011 г. и на 22 място от 27-те европейски държави за 2010 г. Ако започналата тенденция на увеличаване на обхвата се запази, ще се скъси дистанцията между стойностите на показателя за България (90.0% за 2020 г.) и целта, заложена за ЕС за 2020 г. - 95%.

Резултатите от изследването PISA (2012)²⁰, определящо равнището на функционална грамотност показват, че в две от трите познавателни области България е с най-слабо представяне (на последно място) в ЕС (от държавите членки на ЕС в изследването през 2012 не участва Малта)²¹. Това са резултати на 15-годишните ученици, оценени на *равнище 1А*,²² *1Б*²³ и *по-ниско в познавателна област четене (39.4%)* и на *равнище 1 и по-ниско в познавателна област*²⁴ *математика (43.8%)*²⁵. Същевременно делът на учениците със слаби умения по математика е намалял с 9.5 п. п. спрямо 2006 г.²⁶ Малко по-добра е ситуацията в познавателна област природни науки

²⁰ През 2012 г. в изследването на ОИСП са участвали 5 280 български ученици от 188 училища, основно от девети клас.

²¹ OECD, PISA 2012 Result in focus, page 5, Tables I.2.1a, I.2.1b, I.2.3a, I.2.3b, I.4.3a, I.4.3b, I.5.3a and I.5.3b „Snapshot of performance in mathematics, reading and science”

²² Първо А равнище съответства на задачи, при които учениците могат да намерят информация, ясно представена в текст; да определят основна идея на текст по позната тема и да открият връзка между информацията в текст и ежедневен опит. Обикновено при задачите от това равнище информацията е явна и на учениците са дадени подробни указания по какъв начин да подхождат при решаването на конкретната задача.

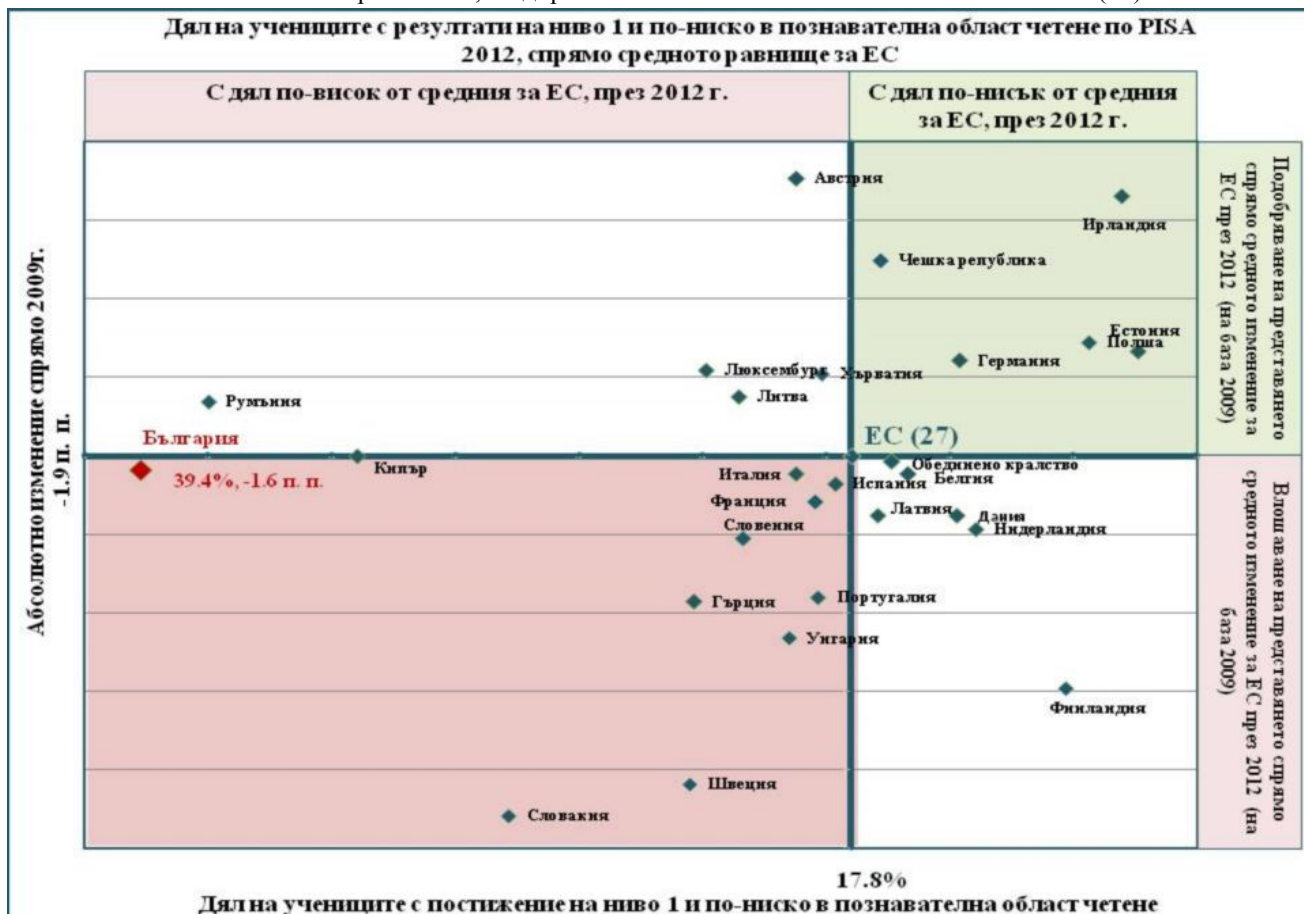
²³ Постигане на първо Б равнище означава прилагането на елементарни умения при четене, като намиране на ясно посочена информация в кратък, несложен текст с познат стил и съдържание. Обикновено във формулировката на въпроса, а и в самия текст, се съдържат елементи, които допълнително улесняват задачата на читателя, като необходимата информация е повторена няколко пъти или са добавени изображения или познати символи, обясняващи и илюстриращи съдържанието на текста.

²⁵ Учениците с резултати на първо равнище решават сравнително елементарни математически задачи. Това са задачи, формулирани в познат контекст, като цялата необходима информация е ясно представена в условието на задачата. Притежават умения за извършване на стандартни процедури и следват конкретни указания. Извършват операции и действия, които произтичат непосредствено от условието на задачата.

²⁶ Учениците с резултати на първо равнище решават сравнително елементарни математически задачи. Това са задачи, формулирани в познат контекст, като цялата необходима информация е ясно представена в условието на задачата. Притежават умения за извършване на стандартни процедури и следват

36.9% от учениците са с постижение на ниво 1 и по-ниско, което нарежда страната на 25 място, преди Румъния и Кипър (Графика б).

Графика б: Дял на учениците с резултати под критичното второ равнище според изследването PISA за 2012 г. в област четивна грамотност, по държави членки на ЕС на база изменени за 2009 г.(28).

Източник: ОИСР

Анализът на ОИСР подчертава, че социално-икономическият статус на учениците в България има значително влияние върху нивата на постижение²⁷, като тези ученици които идват от домакинства с ниски доходи е много по-вероятно да покажат слаби основни умения по математика, природни науки и четене²⁸. Други важни фактори включват главно негативните ефекти от грижите в ранна детска възраст, както и различията между половете, особено в познавателна област четене (момичета се справят много по-добре от момчетата), „което е явление, наблюдавано не само в България, но и във всички държави от изследването“²⁹. Причините за ниските резултати

конкретни указания. Извършват операции и действия, които произтичат непосредствено от условието на задачата.

²⁷ OECD, PISA 2012 Result in focus, page 13, Figure II.1.2. – „Performance and equity”

²⁸ OECD, PISA 2012 Result in focus, page 13

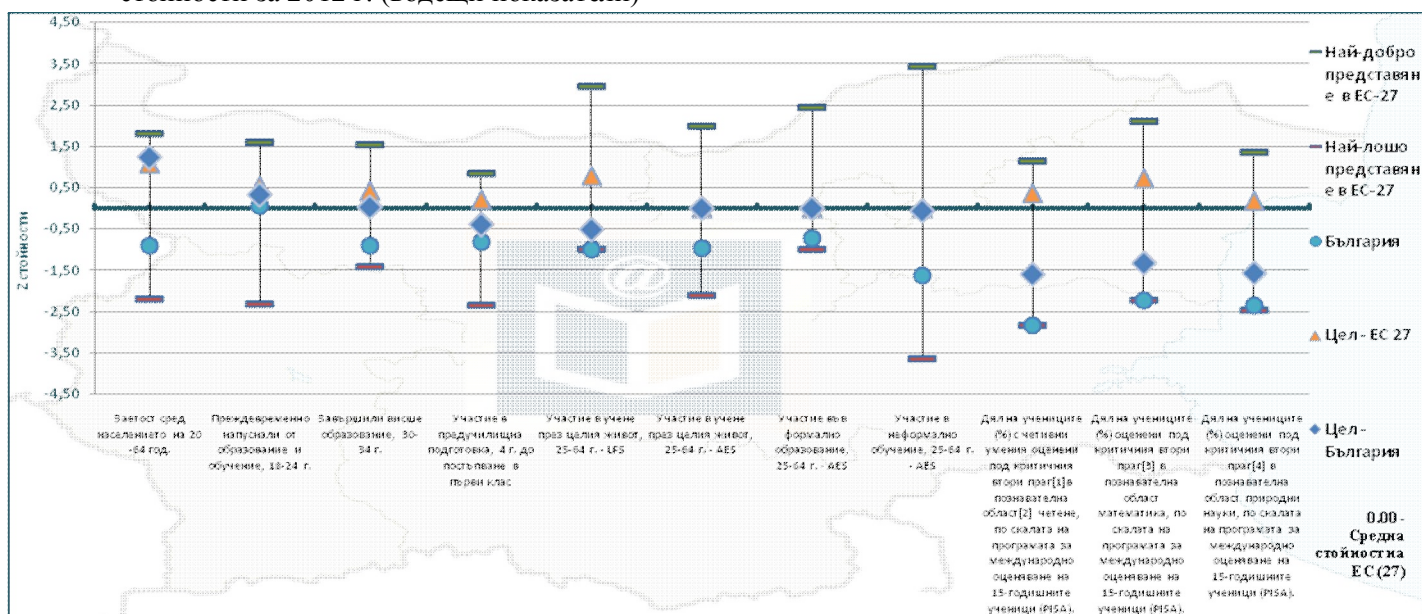
²⁹ „Училище за утрешния ден”, стр. 50, ЦКОКУО, 2010 г.

от проведеното проучване на ОИСР (четене, математика и природни науки) е възможно да са крие в „способността на училищната система да осигури достъп до качествено образование на всички ученици”. Прави впечатление и същественото различие (за България) в резултатите на учениците от СОУ, профилирани и професионални гимназии.

Съществената разлика между дела на учениците с резултати под критичното второ ниво в България и средния³⁰ за страните от ЕС от приблизително 21.7 процентни пункта по математика, 21.6 процентни пункта по четене и 20.3 процентни пункта по природни науки през 2012 г. потвърждава запазването на негативната и тревожната картина на качеството на образованието в България и потребността от промени в учебните планове и програми.

Недоброто място на България по отношение на стойностите на повечето от международно сравнимите показатели я поставят в ситуация на страна, която трябва да догонва средните европейски постижения в периода до 2020 г. (Графика 7). За да се постигне това е необходимо да се полагат трайни усилия за цялостно подобряване на качеството и ефективността на националната система за образование и обучение. Тази цел е дългосрочна и за нейното постигне е необходимо приемане на нови законодателни актове в областта на образованието и обучението, осигуряване на тяхното прилагане и внимателно проследяване на степента от въздействието им.

Графика 7. Позициониране на България и целите на ЕС по отношение на средноевропейските стойности за 2012 г. (водещи показатели)

³⁰ Усреднена на резултатите по държави, т. е. претеглена средна

По данни на: ЕВРОСТАТ и ОИСР

2. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА СТРАТЕГИЯТА

При изпълнението на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година ще се прилагат следните принципи:

- **Качество:** превръщане на ученето през целия живот във фактор за успех и конкурентоспособност на гражданите, институциите и организациите чрез осигуряване на условия за постигане на по-високи образователни цели;
- **Равнопоставеност и многообразие:** осигуряване на равни възможности за всички индивидуални и колективни заинтересовани страни да упражняват своите права и задължения, които произтичат от участието им в различни видове и множество от форми за учене през целия живот, осъществявани в разнообразен социално-икономически контекст;
- **Децентрализация:** прехвърляне на правомощия и ресурси от централни органи и институции на публичната власт към областните администрации, общините, структурите на социалните партньори, неправителствени организации и др., включително и към обединения на доставчици на обучение за осигуряване на достъпа до дейности за учене през целия живот на различни целеви групи и конкретни участници;
- **Сътрудничество:** провеждане на консултационни процеси на различни равнища, проактивен диалог и разпределяне на правата, задълженията и рисковете между всички заинтересовани страни за постигане на стратегическите цели и приоритетите на политиката за учене през целия живот чрез изпълнение на конкретните мерки, заложи в областите на въздействие;
- **Измеримост:** повишаване на възможностите за проследяване и измерване на образователни цели;
- **Гъвкавост:** готовност на заинтересованите страни при настъпване/ констатиране на ненадежни обществени и обществено-икономически процеси да реагират чрез разширяване на предвидените цели и действие.

Всички участници в процесите, свързани с политиката за учене през целия живот, могат да доразвият основните принципи съобразно равнището, на което провеждат своите дейности.

3. СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

3.1. Визия за 2020 г.

Към 2020 г. България е държава, в която са създадени условия за пълноценна творческа и професионална реализация на личността и достъпът до разнообразни и качествени форми на учене през целия живот се е превърнало в реалност за всички нейни граждани.

3.2. Стратегически цели и показатели за напредък

- Повишаване на дела на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас от 87.8% през 2012 г. на 90 % през 2020 г.
- Намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система на възраст от 18 до 24 г. от 12.5% през 2012 г. под 11% през 2020 г.;
- Намаляване на дела на 15 годишните със слаби постижения³¹ по:
 - ✓ четене от 39.4% през 2012 г. на 30% през 2020 г.;
 - ✓ математика от 43.8% през 2012 г. на 35% през 2020 г.;
 - ✓ природни науки от 36.9% през 2012 г. на 30.0% през 2020 г.;
- Повишаване на дела на придобилите степен на професионална квалификация в широките области „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” най-малко на 60% през 2020 г.;
- Повишаване на дела на завършилите висше образование на възраст от 30 до 34 г. от 26.9% през 2012 г. на 36% през 2020 г.;
- Повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. от 63 % през 2012 г. на 76%³² през 2020 г.;

³¹ С резултати под критичното второ ниво на грамотност, по „Програма за международно оценяване на учениците” (PISA) на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие.

³² „Актуализираната стратегия по заетостта 2013 – 2020г.”, стр. 20, таблица 3, Цел 1. Равнище на заетостта на жените и мъжете на възраст 20-64 г., включително чрез по-високо участие на младежите, по-

- Повишаване на участието на населението на 25-64 навършени години в образование и обучение от 1.5% през 2012 г. на повече от 5% през 2020 г. (4 седмичен референтен период);
- Намаляване на дела на неграмотните³³:
 - ✓ сред лицата на възраст 15-19 г. от 2.0% през 2011 г. на 1.5% през 2020 г.;
 - ✓ сред 20-29 годишните – от 2.3% през 2011 г. на 1.5% през 2020 г.

3.3. Приоритети

3.3.1. Крачка към нов образователен подход и иновации в образованието и обучението

Изграждане на съгласувана и адаптивна към промените система за образование и обучение, която обхваща ученето във всичките му степени – от предучилищното възпитание и подготовка до висшето образование и ученето на възрастни и във всички негови аспекти - образование, формално и неформално обучение и самостоятелно учене. Прилагане на образователен подход, който подпомага развитието на всички учещи и допринася за изграждането на мислещи, можещи и инициативни личности, способни да се справят с промените и несигурността.

3.3.2. Повишаване на качеството на образованието и обучението

Главното предизвикателство е образованието и обучението да бъдат организирани и насочени към придобиване на ключовите компетентности от всички учещи. За постигането на тази цел и превръщането ѝ в основа на образователния процес е необходимо да се отдели повече внимание на усвояване на основните умения, които да еволюират в трайно придобити компетентности като компетентности в областта на родния език с цел постигане на функционална грамотност, грамотност в областта на математиката и природните науки, технологична и дигитална грамотност, както и уменията за общуване на чужд език. Същевременно трябва да се осигури по-високо качество на преподаването, важно условие, за което е необходима ефективна

възрастните лица и нискоквалифицираните работници, както и чрез по-добро интегриране на легалните мигранти – 76%.

³³ Дефиниция на „Преброяване 2011” в съответствие с „Препоръки на ООН (353)”

базисна квалификация и постоянна продължаваща квалификация на учителите и преподавателите. Важна предпоставка е и превръщането на професията на учителя и преподавателя в привлекателен избор за кариера чрез всички целесъобразни средства и механизми. Необходимо е да се усъвършенства управлението на институциите за образование и обучение и да се разработят ефективни и гъвкави системи за осигуряване на качеството. От съществено значение е усъвършенстване на системата за финансиране като инструмент за гарантиране на ефикасността на началното и продължаващото образование и обучение посредством споделената и балансирана отговорност между държавата, работодателите и учещите.

3.3.3. Осигуряване на образователна среда за равнопоставен достъп до учене през целия живот, за активно социално включване и активно гражданско участие

Изграждане на образователна среда, която осигурява възможност на всички граждани, независимо от тяхното лично, социално или икономическо положение, да придобиват, обогатяват и развиват през целия си живот както специфичните за работата им умения, така и ключови компетентности, необходими за тяхната пригодност за заетост. Да се насърчи активното гражданско участие и междукултурния диалог сред различните етноси за преодоляване на проблемите, свързани с незаписването или ранното напускане на училище и да се стимулира записването на ученици в училище чрез осигуряване на ранна училищна грижа, която да способства за успешната интеграция на деца, за които българския език не е майчин. Да се предприемат мерки за реинтегрирането на напусналите училище в образователната система.

Изграждане на хармонична и разнообразна учебна среда за представители на уязвимите групи, сред които деца, ученици и възрастни със специални образователни потребности и хронични заболявания, както и в неравностойно положение с оглед осигуряване на равнопоставеност и достъп до качествено образование и обучение, по-пълноценна подготовка за бъдещия обществен живот и реализация на пазара на труда. Специално внимание следва да се отдаде на подготовка на младите хора за толерантно взаимодействие с връстниците им с различен етнически произход и насърчаване на

демократичните ценности, свързани със зачитането на основните права и неприемливостта срещу всички форми на дискриминация.

3.3.4. Стимулиране на образование и обучение, съобразено с потребностите на икономиката и промените на пазара на труда

Партньорството между света на бизнеса и различните степени и сектори на образованието, обучението и научните изследвания ще спомогне за по-точно насочване на усилията към формиране на подходящи знания, умения и компетентности, които изисква пазара на труда, и за стимулиране на иновациите и предприемчивостта във всички форми на учене. Това може да бъде постигнато чрез съвместни усилия за развитието на адаптивно към потребностите на пазара на труда образование и обучение и обща отговорност за подготовката и реализирането на учебните програми, за подобряване на политиката и практиките за кариерното ориентиране на всички равнища на образование, обучение и заетост, както и за осигуряване на равнопоставеност на формалното образование и обучение, неформалното обучение и самостоятелното учене чрез въвеждане на система за валидиране на резултатите от ученето. Сред първите предизвикателства е да се насърчи придобиването от всички граждани на универсални ключови компетентности, като умения за учене, инициативност и предприемчивост, културна осъзнатост, както и т. нар. „меки умения” като умение за работа в екип, за вземане на решение, за разрешаване на конфликти и т.н. Второто предизвикателство е да се осигури пълноценно функциониращ триъгълник на знанието: образование — научни изследвания — иновации.

3.4. Области на въздействие

Всички области на въздействие подкрепят придобиването и непрекъснатото развитие на девет ключови компетентности за учене през целия живот в един общ процес:

- компетентности в областта на българския език;
- умения за общуване на чужди езици;
- математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите;
- дигитална компетентност;
- умения за учене;

- социални и граждански компетентности;
- инициативност и предприемчивост;
- културна осъзнатост и умения за изразяване чрез творчество;
- умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот.

3.4.1. Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот

Състояние

Отчетените данни за България показват ниско участие на възрастни (25-64 г.) в УЦЖ (1.5% през 2012 г.). Това обстоятелство, съчетано с негативните демографски тенденции, както и недостатъчно развитата система за продължаващо обучение не подпомагат постигането на ускорен икономически растеж. От своя страна бизнесът и икономиката като цяло не генерират достатъчно потребности към системата за образование и обучение.

Данните от преброяването на населението в България през 2011 година показват, че делът на неграмотните лица над 15 годишна възраст все още не е сведен до социалния минимум³⁴. Според самооценката на преброените лица, сред тези на възраст 15-19 години неграмотни са 2.0%, сред 20-24 и 25-29 годишните – 2.3%.

Въпреки съществуващата институционална мрежа и традициите в програмирането на учебното съдържание националната система за образование и обучение се развива чрез фрагментарни подходи на структуриране, нормативно осигуряване, управление и организация. Всеки отделен сектор (общо образование, професионално образование и обучение, висше образование, продължаващо обучение) планира учебни резултати самостоятелно, с префокусиране в собствения секторен обхват и с по-малко отчитане на разнообразието от лични и професионални проекции, произтичащи от житейската траектория на учещия, включително и такива, които са пропуснати.

³⁴ Има се предвид социален минимум, включващ до 1% лица, които не са учили и не могат да учат по здравословни причини

Все още не са изградени механизми, допринасящи за прилагане на основните инструменти за учене през целия живот. Приемането на Националната квалификационна рамка (НКР) не е достатъчно условие за превръщането ѝ в реален инструмент за развитие на системата за учене през целия живот. Необходими са допълнителни усилия за привеждане на всички нормативни актове в системата на средното и висшето образование в съответствие с НКР и провеждане на широк консултационен процес за разработване на секторните квалификационни рамки.

Въз основа на тези стъпки ще бъдат създадени ефективни предпоставки за изграждане на връзки, включително по-гъвкави учебни пътеки, между НКР и всички останали инструменти (системите за: валидиране, осигуряване на качество, въвеждане на кредити, кредити в професионалното образование и обучение), осигуряващи подходяща цялостна среда за учене през целия живот, съответстваща на реалната динамика на промените в житейски път на човека.

Цели

- Изграждане на съгласувана национална система за образование и обучение, осигуряваща разнообразни пътеки за учене;
- Въвеждане и прилагане на реално действащи инструменти за учене през целия живот и интегрирането им в единна система;
- Стимулиране на участието във всички форми за учене: формалното образование и обучение, неформалното обучение и самостоятелното учене;
- Намаляване на дела на неграмотните млади хора сред тези на възраст 15-19 г. от 2.0% през 2011 г. на 1.5% през 2020 г., сред 20-24 годишните – от 2.3% през 2011 г. на 1.5%; и сред 25-29 годишните - от 2.3% през 2011 г. на 1.5% през 2020 година.

Дейности

- Прилагане на Националната квалификационна рамка и разработване на секторни квалификационни рамки;
- Въвеждане на система за валидиране на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално обучение и самостоятелно учене до 2018 г.;
- Въвеждане на система за кредити в професионалното образование и обучение до 2016 г. и осигуряване на съвместимост със системата за натрупване и трансфер на кредити във висшето образование;

- Развитие и разширяване на системата за кариерно ориентиране и осигуряване на условия за формиране и развитие на умения за планиране на кариерата, както при учениците и студентите, така и при възрастните;
- Разширяване използването на Европейската система за идентифициране, оценяване и сертифициране на знания, умения и компетентности – документите Европас и Европейски паспорт на уменията;
- Внедряване на система за прогнозиране на потребностите на пазара на труда от работна сила с определени характеристики;
- Разработване и въвеждане на гъвкави форми и пътеки за осигуряване на проходимост в системата за образование и обучение, вкл. насърчаване на лицата, необхванати от традиционната образователна система чрез разширяване на спектъра от възможности за учене;
- Развитие и разширяване на системата за ограмотяване на възрастните с цел осигуряване на достъп до пазара на труда;
- Създаване на инструменти и платформи за електронно обучение за включване в учене на нови целеви групи, по-специално със специфични потребности и живеещи в отдалечени места;
- Осигуряване на достъп до формите на УЦЖ чрез културни институции (библиотеки, читалища, музеи), спортни организации и др., насочени към нови целеви групи, по-специално със специфични потребности и живеещи в отдалечени места;
- Въвеждане на мерки за идентифициране и преодоляване на бариерите пред мобилността за учене, разширяване на нейния обхват и въвеждане на система за мониторинг;
- Изграждане на партньорски мрежи между средните и висшите училища, научните организации, бизнеса и местната власт, включително за създаване на учещи региони;
- Популяризиране на ученето през целия живот сред всички слоеве на населението като фактор за личностно развитие, устойчива заетост и социално включване;
- Създаване на механизми за финансиране на продължаващото обучение в подкрепа на всеки индивидуален избор.

3.4.2. Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка

Състояние

През последните години са положени значителни усилия на държавата и общините за разширяване обхвата на децата в детските градини. Утвърждаването на задължителната предучилищна подготовка, две години преди постъпването на децата в училище (от 2012 г.), има силен образователен ефект, който носи дълготрайни ползи с оглед на социализацията и постиженията на всяко дете през целия период на обучение. Все още обаче съществуват бариери, които затрудняват достъпа на децата в детските градини. Такива са недостатъчният брой на местата в детските градини в някои от големите градове на страната, както и липсата на подходяща архитектурна среда за децата с увреждания. Основни проблеми са както недостатъчната съдържателна и организационна връзка на предучилищната подготовка с училищното образование, така и липсата на нормативни условия за допълнително обучение на децата, за които българският език не е майчин.

Цели

- Повишаване на качеството на предучилищната подготовка и възпитание като солидна основа за по-нататъшно учене и пълноценно социално включване;
- Подобряване на условията за достъп до предучилищно възпитание и подготовка;
- Осигуряване на плавен преход от предучилищна подготовка към училищно образование.

Дейности

- Разработване на механизми за стимулиране на включването на децата в предучилищно възпитание и подготовка и за подкрепа на грижата от най-ранна детска възраст, и особено за децата в неравностойно положение, от мигрантски или ромски произход или със специални образователни потребности, включително с увреждания;

- Разработване на подходящи за развитието на децата програми и учебно съдържание, които благоприятстват придобиването както на когнитивни, така и на некогнитивни умения, като се отчита и значението на игрите;
- Разработване на стандарти за гарантиране на качеството с участието на всички заинтересовани страни, включително семействата;
- Осигуряване на двигателна активност на децата в предучилищна възраст, с цел хармонично личностно развитие;
- Утвърждаване и прилагане на стандартизирана диагностика за училищна готовност;
- Насърчаване на повишаване на професионалната квалификация на персонала в сферата на предучилищното възпитание и подготовка, вкл. помощник-възпитатели;
- Създаване на условия за улесняване на прехода на малките деца от семейната към образователната среда, както и на прехода между различните етапи на образование;
- Осигуряване на обучение по български език за деца, за които българският език не е майчин, вкл. за децата на мигранти;
- Разработване на общински програми за модернизиране на съществуващите и изграждане на нови детски градини.

3.4.3. Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище

Състояние

Изграждането на хармонична и разнообразна образователна среда за осигуряване на равнопоставеност и достъп до качествено образование е основен приоритет в политическите програми на редица правителства от 2000 г. насам. Положителни стъпка в тази посока са въведената двегодишна задължителна предучилищна подготовка, разширяване на целодневното обучение, създаването на средищни училища. Осъществен е интензивен процес на интегрирано обучение на децата и учениците със специални образователни потребности (СОП). Наблюдава се като цяло положителна тенденция в стойностите на преждевременно напусналите

образованието сред населението на възраст 18 - 24 години (с изключение на 2012 г.). Темпът, с който през последното десетилетие този дял намалява, е значително по-ускорен от средния за страните от ЕС.

Неразрешените проблеми се свързват със сериозните затруднения за ранното оценяване на образователните потребности и ранната превенция на обучителните затруднения; с недостига на дидактични материали и учебно-технически средства, съобразно индивидуалните потребности и възможности на учещите; с недостига на подготвени специалисти за работа с обучаеми съобразно различните видове увреждания и нарушения; с недостига на специалисти в отдалечените и малките селища. Все още дяловете на напусналите началния етап и прогимназиалния етап не са сведени до минимум и за 2011 тези дялове са съответно 2.2% и 3.1%.

Ниският стандарт на живот на етническото ромско население е фактор за нередовно посещение на училище и непълноценно участие в учебно-възпитателния процес.

Цели

- Намаляване на преждевременно напусналите образователната система чрез повишаване на мотивацията, насърчаване и подкрепа на социалното включване;
- Осигуряване на ефективна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства и от семейства на мигранти и бежанци и за повишаване на образователните резултати;
- Повишаване на качеството и подобряване на достъпа до образование и обучение за деца, ученици и възрастни със специални образователни потребности и с хронични заболявания;
- Намаляване на дела на напусналите началния етап на основното образование от 2.2% през 2011 г. на 1.5% през 2020 г. и прогимназиалния етап на основното образование – от 3.1% през 2011 г. на 2% през 2020 г.

Дейности

- Развитие на подкрепящата среда в системата на предучилищното възпитание и подготовка и на училищното образование за осъществяване на включващо обучение чрез: подкрепа и мотивация на педагогическите специалисти за

повишаване на квалификацията, стимулиране на екипната работа; осигуряване на гъвкави форми на обучение; осигуряване на специализирани пособия и помагала; индивидуална подкрепа за личностно развитие;

- Въвеждане на модел за ранно оценяване на образователните потребности и за превенция и ранна интервенция на обучителните затруднения;
- Разработване и прилагане на система за ранно предупреждение за възможно преждевременно напускане на училище;
- Въвеждане на електронен регистър на всеки ученик до завършване на средно образование;
- Популяризиране на добри практики и възможности за участие в мрежи за включване на родителите и местната общност в мерки за предотвратяване на преждевременното напускане на училище;
- Създаване на подходящи учебни пътеки за реинтегриране в образователната система на преждевременно напусналите училище;
- Подкрепа на деца, ученици и възрастни със специални образователни потребности и с девиантно поведение за продължаване на образованието или обучението;
- Разширяване на възможностите за допълнително обучение по български език за децата и учениците, за които българският език не е майчин;
- Осигуряване на условия и ресурси за разширяване обхвата на децата и учениците, включени в целодневна организация на учебния ден;
- Осигуряване на условия за ефективно обучение на лица, лишени от свобода.
- Създаване на училища „Втори шанс” за ученици, напуснали училище и възрастни с основно и по-ниско образование;
- Поетапно изграждане на многофункционални зали за групи училища за осмисляне на свободното време и спорт по местоживеене.

3.4.4. Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността

Състояние

Обществените очаквания за качествено образование обикновено се свързват с разбирането за устойчива система, която осигурява знанията, необходими за пълноценното интегриране на младия човек в обществото. В последните години под влиянието на новите технологии и поради дълбоката криза в социалната интеграция на модерните общества все повече се задълбочава кризата на цялата образователна система, респ. и в съвместимостта между знанията, усвоявани от последователните поколения.

„Интелигентният и приобщаващ растеж зависи от действията, предприемани в рамките на системата за **учене през целия живот**, насочени към развиване на ключови компетентности и постигане на определено качество на резултатите от обучението в съответствие с потребностите на пазара на труда.” Това разбиране предопределя една по-съвременна концепция за съдържанието на училищното образование у нас, основана на изместване на приоритета от фактологичното знание към компетентностите. В този контекст се преосмисля ролята на знанието като отправна точка на промените в българското образование през XXI век. Днес то вече не е значимо само за себе си, а преди всичко се търси неговата универсалност и практическа приложимост. Този факт сам по себе си дава нови ориентири за подобряване на качеството на образование чрез модернизиране на учебното съдържание и извеждане на съвременните ключови компетентности като основен фактор на промяната.

Въпреки последователните усилия за повишаване качеството на българското образование и положителните ефекти на прилаганите политики, свързани с модернизиране на учебните планове и програми в средното училище, провеждане на национално външно оценяване в края на IV, VI и XII клас, въвеждане на целодневна организация на учебния ден за учениците от началния образователен етап и пр., остават и редица предизвикателства. Част от промените в последните години са неефективно осъществени – неразработени докрай механизми, небалансирани правомощия, несвързаност на промените, неучастие на всички заинтересовани страни. В училищната система все още не се прилагат инструменти за управление на качеството на образованието, както за инспектиране на образователните институции.

Концепцията за „общество, основано на знанието” съдържа идеята, че знанието постепенно заема мястото на икономиката и започва да играе все по-съществена роля

по отношение на съществуването на социалните неравенства. Ето защо то трябва да се осмисля не само като понятие, но и като потенциал, чиято рефлексия е върху средствата, чрез които то се генерира, съхранява, предава и интерпретира, т.е. върху самата образователната система. В този смисъл, пред българското средно училище и българските учители стоят проблеми, чието цялостно решаване не може да се търси само в обхвата на компетентностите им, а по-скоро в условия на разгръщащо се партньорство с други институции и съсловия.

Цели

- Промяна на процеса на обучение, насърчаващ развиване и придобиване на ключовите компетентности и ориентирането му към провокиране на самостоятелното и критично мислене, самостоятелност, към формиране на практически умения и към интелектуално развитие на личността;
- Създаване на благоприятни условия за обучение и развитие в системата на училищното образование чрез изграждане на модерна образователна среда, базирана на съвременни информационни и комуникационни технологии за образованието, осигуряване на достъп до модерни училищни библиотеки – медиатеки;
- Прилагане на ефективна система за осигуряване на качеството с участието на всички заинтересовани страни и ефективно разпределяне на ресурсите в образованието и обучението.

Дейности

- Въвеждане на системен метод за осигуряване на качество на образованието, вкл. създаване на единна система за оценяване на ученици, учители и училищна среда;
- Усъвършенстване на системата на делегираните бюджети в образованието чрез въвеждане на допълнителни фактори за оценяване развитието на учебния процес – включване на елемент при финансирането на база приноса на училището за развитието на учениците;
- Периодично осъвременяване на учебното съдържание с цел формиране на основни умения и ключови компетентности в съответствие с пазара на труда и новите обществени очаквания;

- Модернизирани на учебния процес чрез прилагане на методически модели, разработени на основата на информационните и комуникационни технологии, дистанционно обучение;
- Насърчаване на трансграничната мобилност на учителите и на останалите педагогически специалисти с цел повишаване на квалификацията и обмен на добър педагогически опит;
- Насърчаване прилагането на европейските инструменти, предназначени за подкрепа на мобилността с учебна цел и на ученето през целия живот;
- Разработване и прилагане на стратегия за насърчаване и развитие на грамотността;
- Модернизирани на училищните библиотеки, изграждането им като привлекателно мултифункционално пространство в училищната среда – място за четене, за социални събития и контакти;
- Подкрепа за участие на учениците в национални и международни конкурси и изяви;
- Усъвършенстване на технологията на обучението с алтернативни форми и методи на работа, включително и използване на електронно съдържание;
- Подкрепа за участие на учителите в електронната европейска платформа за училищно партньорство eTwinning, в ролята ѝ на неизчерпаем източник на добри педагогически практики, фактор за повишаване мотивацията на учителите за оставане в професията и възможност за усъвършенстване на професионалната квалификация на педагогическия състав;
- Актуализиране на изискванията към учебниците, съобразени с учебното съдържание и възрастовите особености на учещите;
- Осигуряване на допълнителни условия и възможности за подкрепа на деца и ученици с изяви дарби и на ученици, които срещат затруднения при овладяване на учебния материал, включително и чрез реализиране на целодневна организация на образователния процес;
- Осигуряване на условия за активно включване на учениците в училищния живот чрез насърчаване на достъпа до форми, касаещи повишаване привлекателността на училищната среда, творческата активност и екипната работа на учениците;

- Осигуряване на условия и възможности за допълнително обучение на учениците, съобразно индивидуалните им интереси и потребности, с цел развиване на творческите им способности и стимулиране на тяхната инициативност и предприемчивост;
- Осигуряване на условия за ранно кариерно ориентиране и професионален избор, включително чрез сътрудничество с всички заинтересовани страни;
- Създаване на устойчиви механизми и инструменти за гарантиране на сигурността и здравето на децата и учениците;
- Разработване и приложение на съвременни програми за квалификация на учители;
- Насърчаване участието на училищата във всички форми и дейности на Европейската програма „Еразъм +”.

3.4.5. Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност

Състояние

Професионалното образование и обучение (ПОО) в България е с дългогодишна история и установени традиции. Силни негови страни са съществуващата нормативна основа и изградената мрежа от институции. В същото време съществуват немалко проблеми, които изискват незабавно реформиране на тази система, за да се преодолее недоверието на работодателите и на учащите към нейното качество и приложимост, както и несъответствието между вложени средства и реализирани ползи.

Привлекателността на ПОО зависи от неговото качество и ефективност – наличието на висококвалифицирани учители и обучители, съответствието с потребностите на пазара на труда и възможностите за продължаване на образованието.

Системата за професионално образование и обучение в България все още не може да осигури необходимите знания, умения и компетентности, които се търсят на пазара на труда. В процес на разработване е система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики. Тази система трябва да предостави

информация за бъдещите потребности на пазара на труда от знания, умения и компетентности, които да се отчитат адекватно в процесите на планиране на професионалното образование и обучение.

Цели

- Превръщане на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене;
- Повишаване на пригодността за заетост на завършилите ПОО;
- През 2020 година дялът на придобилите степен на професионална квалификация в широките области „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” да бъде най-малко 60%.

Дейности

- Въвеждане на система за осигуряване на качеството на ПОО до края на 2015 г.;
- Разработване и въвеждане на национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение;
- Разработване и прилагане на система за трансфер на кредити в професионалното образование и обучение;
- Разработване на модел за признаване на резултати от учене, придобити в професионалното образование и обучение от институциите в системата на висшето образование;
- Актуализиране на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии чрез базирането им на резултати от учене и повишаване на съответствието им с професионалните стандарти;
- Разширяване на процеса на разработване на електронни учебни курсове за професионална подготовка;
- Развитие на услугите по кариерно ориентиране с цел вземане на решения относно образование, обучение и кариерно развитие;
- Стимулиране на образованието и обучението в приоритетните области на икономиката и разработване на подходи за реализиране на обучение по „защитени професии”;
- Преминаване от учебно-предметна към модулна организация на учебния процес;

- Разработване и прилагане на политики и мерки за развитие на професионалното обучение в работна среда, вкл. чрез организиране на стажове в предприятия по време и след завършване на обучение;
- Съчетаване на ПОО с овладяване на ключови компетентности за постигане на по-голяма пригодност на обучаваните за трудова заетост;
- Осигуряване на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса и изисквания за преход към ресурсно ефективна нисковъглеродна и зелена икономика;
- Въвеждане и развитие на система за актуализиране и допълване на квалификацията на учителите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование и в подкрепа на кариерното им развитие;
- Въвеждане и развитие на система за непрекъснато актуализиране компетентностите на учителите по професионална подготовка чрез ефективно сътрудничество с бизнеса и с висшите училища за провеждане на обучения в производствени условия, предоставени от бизнеса, във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства;
- Развитие на публично-частно партньорство в областта на ПОО като средство за ефективно сътрудничество с бизнеса;
- Разширяване на дейностите, които способстват за привлекателността на ПОО, вкл. ежегодно провеждане на Панорама на професионалното образование и обучение;
- Подкрепа за участие на учещи в национални и международни конкурси, включително и на конкурси по предприемачество;
- Модернизация и развитие на образователната инфраструктура и изработване на национална образователна карта.

3.4.6. Модернизиране на висшето образование

Състояние

Бързото развитие на науката и технологиите, скоростта на разпространяване на информацията създават предпоставки за динамично развитие на световните икономики.

В условията на социално-икономически затруднения висшето образование и в България е в основата на усилията за преодоляването им. Неговото модернизиране е належащо, като процесите в системата на висшето образование трябва да следват насоките за развитие в останалите страни членки на Европейския съюз. Най-общо модернизацията има за цел създаване на Общоевропейско пространство за висше образование. В този смисъл България се ръководи от стратегическите документи, приети в рамките на Болонския процес, от Стратегия „Европа 2020” и Националната програма за развитие „България 2020”, които очертават няколко основни предизвикателства: широк достъп до висше образование, увеличаване до 2020 г. на относителния дял на завършилите висше образование сред младите хора на възраст 30-34 години до 40% (36% за България); насърчаване на студентската и академичната мобилност; стимулиране на ученето през целия живот и придобиване на допълнителна квалификация и преквалификация на работната сила, което ще способства за нейното реструктуриране в отрасли с повишени потребности. Същевременно към основните параметри за модернизиране на висшето образование се добавят функционирането на триъгълника на знанието: връзка между висше образование, научни изследвания и иновации за постигане на върхови постижения и регионално развитие; подобряване на управлението и финансирането на системата за висше образование.

Реформата във висшето образование на България започна с въвеждането на тристепенната образователно-квалификационна структура. Обучението за придобиване на всяка от степените се провежда в съответствие със Закона за висшето образование и подзаконовата уредба. Въведена е система за натрупване и трансфер на академични кредити по модела на европейската ECTS. Важен елемент на европейското пространство за висше образование е Европейската квалификационна рамка като инструмент за прозрачност и улесняване разбирането на квалификациите в помощ на учещите и трудово ангажираните лица. С Решение № 96 на МС от 02.02.2012 г. се прие Националната квалификационна рамка на Република България. Тя дефинира осем нива на квалификации, които се основават на резултатите от ученето и покриват пълния цикъл на придобиване на квалификации. Степените на висше образование са разположени в последните три нива на рамката.

С приетия през 2010 г. Закон за развитие на академичния състав в Република България се модернизира системата за кариерно израстване на преподавателите във

висшите училища в условията на разширена академична автономия. Основна задача на приетата Национална стратегия за развитие на научните изследвания е развитието и създаването на ново поколение учени и превръщането на висшите училища в центрове за наука.

За усъвършенстване качеството на образованието и научните изследвания са предприети и конкретни стъпки. Във висшите училища са изградени и функционират вътрешни системи за оценяване и поддържане на качеството на обучението и на академичния състав. Специализираният държавен орган за оценяване, акредитация и контрол на качеството в системата на висше образование е Националната агенция за оценяване и акредитация към Министерския съвет. Тя е член на Европейската асоциация за осигуряване качеството във висшето образование (ENQA) и е вписана в Европейския регистър на агенциите за осигуряване на европейско качество във висшето образование (EQAR).

Важен инструмент за оценяване на качеството в мрежата от висши училища е създадената в рамките на проект, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” на Европейския социален фонд, Рейтингова система за висшите училища в Република България. Тя се основава на обективни критерии и индикатори и представлява реална база за сравнимост на висшите училища. Освен това, с оглед подобряване на държавната политика във висшето образование Министерството на образованието и науката поддържа специализирана информационна система, която съдържа: Регистър на висшите училища, Регистър на академичния състав на висшите училища, Регистър на действащите и прекъснали студенти и докторанти, Регистър на завършилите студенти и докторанти, Регистър на банките, отпускащи кредити по Закона за кредитиране на студенти и докторанти.

Във висшите училища функционират звена за непрекъснато, продължаващо или следдипломно обучение, както и центрове за кариерно развитие. Чрез тях се стимулират връзките между висшите училища и бизнеса, между обучаваните и трудовия пазар. Установени са добри практики за съвместно разработване на учебни програми с представители на бизнеса с цел повишаване пригодността за заетост. Все още тези практики не са масовизирани, затова може да се разглежда като проблем несъответствието между практическата приложимост на придобиваните в системата на висшето образование знания, умения и компетентности и потребностите на пазара на

труда. Наблюдава се отсъствието на гъвкавост при създаването на разнообразни възможности и форми за учене през целия живот и иновативност на програмите по отношение на възрастовите характеристики на обучаваните. Отчита се незадоволителна педагогическа подготвеност на университетските преподаватели в областта на андрагогиката, както и недостатъчна информированост на обществото за предлаганите ефективни възможности за учене през целия живот.

Цели

- Подобряване на достъпа и увеличаване броя на завършилите висше образование и изследователите;
- Хармонизиране на предлаганите от висшите училища програми и търсените от пазара на труда квалификации;
- Насърчаване мобилността на студенти, докторанти и преподаватели и трансграничното сътрудничество между висшите училища;
- Укрепване на триъгълника на знанието между висше образование, научни изследвания и иновации;
- Изграждане на модерна система и усъвършенствани форми за учене през целия живот в системата на висшето образование, задоволяващи индивидуалните потребности на личността за по-добра адаптивност към променящата се работна среда и адекватно отговарящи на социално-икономическите реалности за растеж.

Дейности

- Утвърждаване на ролята на висшите училища като институции за учене през целия живот и стимулиране на потенциалните обучавани към по-нататъшно обучение в системата на висшето образование;
- Възприемане на ученето през целия живот като мисия на висшите училища и индикатор за осигуряване на качеството;
- Адаптиране на учебните програми съобразно спецификата на индивидуалния профил и образователните потребности на обучаваните, усъвършенстване на учебните форми и методите за оценяване с цел създаване на креативна и гъвкава учебна среда;

- Осигуряване на реални възможности за повишаване на квалификацията и кариерното израстване на преподавателите във висшите училища. Поощряване на институциите да инвестират в професионалното развитие на научно-преподавателския състав;
- Насърчаване прилагането на европейските инструменти, предназначени за подкрепа на мобилността с учебна цел и на ученето през целия живот;
- Насърчаване на достъпа на „нетрадиционни” обучаеми и възрастни чрез алтернативни форми за учене през целия живот във висшите училища;
- Усъвършенстване на услугите за кариерно ориентиране и консултиране;
- Разработване на национална карта „Образование-реализация”;
- Осигуряване на подкрепа и подходяща архитектурна среда за студенти, специализанти и докторанти с увреждания;
- Усъвършенстване на системата за акредитация чрез въвеждане на гъвкави акредитационни модели и външно оценяване на качеството на висшето образование (вкл. чрез институализиране на Рейтинговата система за висшите училища в Република България);
- Усъвършенстване на модела за прием във висшите училища;
- Усъвършенстване на системата за управление на висшите училища и въвеждане на системи за наблюдение и контрол;
- Подкрепа на възможностите за прилагане на информационните и комуникационните технологии за целите на обучението през целия живот и разширяване на достъпа до информация и образователни услуги;
- Прилагане модели на финансиране на системата за висше образование, ориентирани към резултатите от обучението и реализацията на студентите и докторантите;
- Осигуряване на допълнителни гъвкави възможности за финансово подпомагане на обучаваните студенти, специализанти и докторанти чрез развитие на модела за кредитиране, както и осигуряване на стипендии за стимулиране на обучение в приоритетни за икономиката области и специални постижения в науката, иновациите, изкуството, културата и спорта;
- Засилване участието на бизнеса в разработването и осъществяването на учебни планове и програми;

- Укрепване и развиване на партньорствата на местно, регионално, национално и европейско равнище за предоставяне на релевантни и привлекателни учебни програми;
- Насърчаване на висшите училища в използването на данни за трудовата реализация на завършилите и прогнозите за растежа при планирането на приема, образователни и обучителни курсове и програми;
- Създаване на активни политики за трудовия пазар, насърчаващи наемането на завършващи висше образование, вкл. и чрез финансиране по европейски програми;
- Увеличаване броя на младите изследователи. Насърчаване на постдокторантското обучение;
- Разширяване на възможностите за специализации и мобилност на младите учени. Създаване на вътрешноинституционални и междуинституционални мрежи за постдокторантско обучение;
- Насърчаване създаването на интердисциплинарни докторски програми с приложен характер;
- Осигуряване на стимули за предсрочно завършване на докторантурата и подкрепа на прекъснали поради майчинство или болест докторанти за продължаване на обучението;
- Насърчаване създаването на регионални центрове за върхови постижения и специализация;
- Стимулиране провеждането на изследвания в областта на ученето през целия живот;
- Насърчаване участието на студенти, специализанти и докторанти в различни форми на допълнително обучение чрез създаване на научни клубове и изследователски школи;
- Подпомагане интегрирането на националните висши училища и научни институти в европейското изследователско пространство вкл. и чрез осигуряване на открит достъп до чуждестранни университетски и научни библиотеки.

3.4.7. Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера

Състояние

През последните години неформалното обучение и самостоятелното учене придобиват все по-голяма тежест и значение за младите хора в страната и за заетите в предприятията като начин за придобиване на специфични компетенции и умения в полза на тяхното личностно и професионално развитие и повишаване на мотивацията за успешна социална реализация.

Все още в България систематичното обучение на работниците и служителите, провеждано от страна на работодателя, е слабо развито и е практика основно в големите предприятия. По ред причини малките и средни предприятия, особено тези в малките населени места и селските райони, рядко се ангажират с повишаване на квалификацията на персонала си. По данни от Изследването на образованието на възрастни 2011 г., сред многообразието от възможности за неформално обучение работодателите предпочитат обучението на работното място – 21% (от всички курсове), следвано от „посещение на конференции, работни срещи, (професионални) изложения и лекции” – 16% и „ротация на работното място, обмени, повтаряния или посещения с цел обучение” – почти 4%. Чрез самостоятелно учене повишават своята професионална квалификация 7 % от работниците и служителите. Над една трета от всички заети са участвали в неформално обучение за повишаване на професионалната квалификация. При лицата, определящите се като безработни и икономически неактивни, равнището на участие е драстично по-ниско – съответно 3.8 и 1.6%. Ограничени са възможностите за достъп до учене през целия живот на групи в неравностойно положение и най-вече на по-възрастните работници и служители, хората с ниски умения, представителите на ромската общност, хората с увреждания.

Възможности за неформално обучение и придобиване на умения и компетентности извън формалната образователна среда „чрез правене” и на по-активно включване на младите хора в неравностойно положение се осигуряват за младите хора чрез работа по проекти, финансирани от Национална програма за младежта 2011 – 2015 г., Програма „Учение през целия живот” и Програма „Младежта в действие”, а през

следващия програмен период от програма „Еразъм +” на ЕК. Изводите от независима оценка на ефекта на програмата на ЕК „Младежта в действие” сочат, че неформалното обучение, предоставяно от неправителствени организации е изключително ефективно за изграждане на ключови компетентности, както и на „меки” умения, като комуникационни умения и умения за работа в екип. Изследване на „Евробарометър” показва, че тъкмо те повече се търсят – 78% от работодателите в България считат уменията за работа в екип за много важни, а специфичните умения за дадената професия са определени като много важни от 70% .

Доброволчеството в България е все още слабо развито – едва 5 % от населението е ангажирано в доброволческа дейност. Гореспоменатите програми, както и други инициативи на организации на гражданското общество, работят за изграждане на култура на доброволческа работа, която е също ефикасна форма на неформално обучение и в допълнение въвлича в процеса на учене не само участниците, но и общностите и целевите групи, с които доброволците взаимодействат.

България е изправена пред сериозна демографска промяна. Населението в активна трудова възраст намалява, а броят на хората над 60 г. се увеличава с всяка година. До 2050 г. трудовите ресурси на страната се очаква да намалее с до 40%, като един на всеки трима българи да бъде по-възрастен от 65 години и само един на всеки двама българи да бъде в трудоспособна възраст. Системата за образование и обучение трябва да бъде подготвена за това предизвикателство.

Културните институции в България (читалища, библиотеки, музеи и др.) се утвърждават като центрове за неформално обучение и самостоятелно учене. Читалищата са пример за устойчива културно-просветна институция със специфична мисия да съхраняват и развиват на традиционните ценности на нацията, да осигуряват възможности за самостоятелно учене, да бъдат активен фактор за осъществяване на дейности за учене през целия живот в местните общности. Именно читалищата традиционно предоставят най-широката мрежа от обществени библиотеки в страната. Много от обществените библиотеки предоставят безплатни обучения за придобиване на дигитални умения за различни целеви групи - пенсионери, деца, хора със специални потребности и др.

Цели

- Създаване на условия за устойчиво развитие на възможностите за учене, изграждане на работещи връзки между образованието и компетентностите, придобити в системата на формалното образование и развитието на уменията в неформален контекст и чрез самостоятелно учене, предимно на работното място;
- Увеличаване на дела на населението на възраст 25-64 години, участващо в неформално обучение от 24.4% през 2011 на 38.0% през 2020 г.;
- Увеличаване на дела на населението на възраст 25-64 години, участващо в самостоятелно учене от 12.5% през 2011 на 18.0% през 2020 г.;
- Насърчаване на работодателите да провеждат целенасочена политика за приспособяване на човешките ресурси към динамичните промени в технологиите и процесите посредством разнообразни форми на неформално обучение за повишаване на професионални умения и ключови компетентности, на работната сила;
- Улесняване на достъпа до качествени услуги за специална подкрепа за пълноценното личностно, професионално и обществено развитие на всички и в частност на тази част от населението, което е недостатъчно представено на пазара на труда и в обществения живот (по-възрастни работници и пенсионери, хора с ниски умения, групи от етнически малцинства, хора с увреждания и други);
- Подкрепа на младите хора за придобиване на ключови компетентности посредством неформално обучение и осигуряване на условия за признаване и зачитане на постигнатите резултати;
- Насърчаване на доброволчеството сред населението от всички възрасти и осигуряване на условия за неговото валидиране и признаване;
- Развитие на нови форми на интеграция и социална мобилност чрез учене и развиване на потенциала на по-възрастните работници и служители и на хората в пенсионна възраст;
- Развитие на потенциала на читалища, обществени библиотеки, музеи и други културни институции и организации като проактивен фактор при осъществяване на инициативи за учене през целия живот в полза на общността.

Дейности

- Стимулиране на неформалното обучение и самостоятелното учене в рамките на инициативата „Учещи региони”;
- Децентрализация на планирането, осъществяването, наблюдението и оценката на неформалното обучение на възрастни към областните и местни власти, посредством съответните областни и местни съвети за УЦЖ, с цел оценка на нуждите и повишаване адекватността на предлаганите възможности за неформално обучение спрямо потребностите на местния пазар на труда, приоритетите на областните и местни планове за развитие, нуждите на уязвимите групи в общността;
- Насърчаване на изграждането на мрежи за учене през целия живот на местно ниво, включващи държавни и местни власти и структури, фирми и предприятия, доставчици на образование и обучение, културни институции, предоставящи неформално обучение, неправителствени и доброволчески организации и други с цел споделяне на ресурси (не само финансови) и гарантиране на прозрачност, ефективност и ефикасност на проекти за учене на възрастни, осъществявани с публично съфинансиране при спазване на принципа на партньорство;
- Подкрепа на работодатели за обучение на персонала на работното място, с особен акцент върху малките и средни предприятия, както и предприятията в малки населени места и селските райони;
- Осъществяването на кампании за информиране и повишаване на мотивацията на потенциалните възрастни учещи, включително на работното място и в социалната им среда, осъществявани в сътрудничество с работодатели, неправителствени и доброволчески организации;
- Провеждане на информационни и мотивационни кампании, насочени към работодателите и техните организации относно ползите от базирано на работното място обучение на персонала;
- Изграждане на капацитет на обучители в предприятията чрез надграждане на придобитата във формалната система квалификация с обучение на работното място, наставничество, практически опит на различни позиции в предприятието и други;

- Тясно обвързване на политиката за обучение на възрастни с политиката на пазара на труда. Въвеждане на разнообразни субсидирани форми за неформално обучение на безработни лица и лица в неравностойно положение при отчитане на тяхната лична мотивация и кариерна ориентация;
- Насърчаване на работодателите за осигуряване на продължаващо обучение на работниците и служителите, навършили 55-годишна възраст, с оглед повишаване на тяхната ефективност и удължаване на трудовия им живот;
- Осигуряване на условия за достъп до образование и обучение за повишаване на квалификацията и преквалификация на хора в предпенсионна възраст за подобряване на тяхната трудова и социална мобилност;
- Подкрепа за националното функциониране на европейската система за валидиране на знания и умения – документите Европас и Европейски паспорт на уменията;
- Популяризиране на международно признатите средства за прозрачност за участниците в проекти по младежки програми сред работодателите като допълнителен атестат за ключови компетентности и „меки” умения при наемане на млади хора без трудов опит на работа;
- Популяризиране и насърчаване на участието на възрастни в инициативи в рамките на новата програма на ЕС „Еразъм +”;
- Насърчаване на доброволчеството сред населението с особен акцент върху младежите и хората в пенсионна възраст, с оглед взаимното им обогатяване и предаването на опит и знания между поколенията;
- Оценяване на доброволческия труд чрез система за валидиране на знанията, уменията и компетентностите;
- Подкрепа за неформално обучение на трудови и образователни медиатори за работа сред групи в неравностойно положение и най-вече сред ромските общности;
- Подобряване на възможностите за учене в контекста на активен живот на възрастните хора чрез насърчаване на иновативни форми за учене между поколенията и инициативи за използване на знанията, уменията и компетентностите им в полза на обществото;
- Осигуряване на достъп на възрастните хора до информация и консултации за възможностите за включване в учене през целия живот и в общественноползени

доброволчески дейности за преодоляване на социалната изолация и активно стареене;

- Активна роля на общините, културните институции, училищата, университетите, спортните и неправителствени организации за включване на възрастните хора в разнообразни дейности за учене през целия живот;
- Стимулиране на педагогически специалисти след пенсионна възраст да продължат работа като наставници - консултанти на принципа на доброволното участие;
- Целенасочени мерки за насърчаване на работата в мрежа на обществените библиотеки на местно и регионално ниво и утвърждаването им като центрове за придобиване на дигитални компетентности;
- Подобряване на условията в читалищата, музеите и библиотеките за повишаване на културната осведоменост на населението, за предоставяне на възможности за самостоятелно учене и неформално обучение на различни възрастови и целеви групи;
- Засилване на проактивната роля на читалищата, музеите и на библиотеките като инициатори и двигатели за развитие на общностите и стимулиране на гражданска активност на местно ниво посредством дейности за учене през целия живот.

3.4.8. Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот

Състояние

Основен проблем пред усилията за осигуряване на условия за функционираща система за учене през целия живот е взаимодействието между всички заинтересовани страни. Това произтича от междусекторния характер на политиката за учене през целия живот. Нейният успех в създаване на условия, среда и култура за учене през целия живот може да бъде гарантиран чрез реалните отношения между всички заинтересовани страни в конкретен контекст. Необходимо е свързване на дейностите, които се извършват в националната система за образование и обучение, с дейностите, които предлагат други сектори, като пазарът на труда, икономиката, неправителствения сектор, социалните партньори, както и всеки конкретен участник в дейности за учене

през целия живот. Друго предизвикателство е свързано с необходимостта от подобряване на координацията и повишаване на административния капацитет за планиране, наблюдение и оценка на политиката за УЦЖ на национално, областно и местно ниво, стимулиране на научните изследвания и анализи, както и засилване на работата за събиране на достатъчно количество статистически данни за информационното осигуряване на процесите в политиката за образование и обучение.

Цели

- Формиране на координирана политика на национално ниво и изграждане на устойчиви механизми за местно и регионално инициране и управление на политики за УЦЖ;
- Осигуряване на условия за информационно осигуряване на процесите в политиката за УЦЖ;
- Повишаване на административния капацитет на национално, областно и местно ниво за планиране, мониторинг и оценка на политиката за УЦЖ.

Дейности

- Нормативно определяне на правата и отговорностите на заинтересованите страни за планирането, изпълнението и мониторинга на политиката за учене през целия живот;
- Разработване на система за комуникация между всички заинтересовани страни в процеса на планиране, изпълнение, наблюдение и оценка на политиката за учене през целия живот, вкл. създаване на мрежа от институции и организации на национално, областно и местно ниво;
- Създаване и прилагане на механизъм за мониторинг на политиката за УЦЖ.
- Разработване на нормативна рамка за синхронизирано събиране, обобщаване и анализиране на данни за изпълнението;
- Изграждане на интегрирана информационна система за измерване на въздействието, в която да постъпват данни от отговорните институции, осигуряващи съпоставимост с индикаторите от международните и европейските изследвания;

- Разработване на изследователски механизми в областта на политиката за учене през целия живот, особено в контекста на нуждите на икономиката и пазара на труда;
- Насърчаване на сътрудничеството при проектиране и търсене на умения и постигане на по-добро съответствие между търсенето и предлагането на възможности за учене, включително чрез организиране на Панорами на уменията;
- Стимулиране на научните изследвания в областта на ученето през целия живот;
- Прилагане на гъвкав механизъм за докладване на резултатите от изпълнението на политиката за УЦЖ на национално и регионално ниво и подготовка на ежегоден национален доклад за напредъка;
- Разработване на иновативни форми на изграждане на контакти, сътрудничество и партньорство между доставчиците на образование и обучение и широк кръг от заинтересовани страни;
- Подкрепа за мрежи от доставчици на образование и обучение с цел популяризиране на нови методи за организация на ученето (образователни ресурси със свободен достъп, вкл. за образование и обучение на работното място), изграждане на капацитет и организационно развитие;
- Създаване на култура у представителите на предприятия, институции и други организации за утвърждаване и прилагане на фирмена политика за обучение през целия живот;
- Организиране на обучения за повишаване на квалификацията на представители на заинтересованите страни на национално, регионално и местно ниво за планиране, мониторинг и оценка на политиката за учене през целия живот.

3.5. Рамка за напредъка - индикатори за измерване изпълнението на целите на областите на въздействие

ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ						
Номер по ред	Област на въздействие	Наименование	Кратко описание и начин на изчисление	Формула за изчисление	Източник на данните, периодичност и разрези	Референции и повече информация
1	3.4.1. Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот	Участие на населението на възраст 25-64 години в ученето през целия живот	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Данните за участието на населението в УЦЖ са от Изследването на работната сила. Изчислява се като отношение на лицата на възраст 25-64 години, участващи в образование или обучение през периода от 4 седмици преди момента на интервюто (PLL25-64) и населението в същата възрастова група (P25-64) (%); ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими; ➤ Цел на ЕС 2020: През 2020 година средно най-малко 15% от възрастните трябва да участват в УЦЖ; ➤ Цел на България за 2020г.: Увеличаване на дела на населението на възраст 25-64 години, участващо в неформално образование (през последните 4 седмици преди изследването) от 1.5% през 2012 на 5%. 	$(PLL25-64)/(P25-64)*100$	Изследване на работната сила-НСИ; Евростат Годишно; Общо за страната Общо, мъже, жени Общо, по райони NUTS 1 и 2	http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/benchmarks10_en.pdf http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/benchmarks_en.htm http://eacea.ec.europa.eu/llp/projects/events/grundtvig_meeting_2009/documents/6_aes_overview_maria_pia_sorvillo.pdf (таблици с данни за страните от ЕС)
		Относителен дял на публичните разходи за образование от Брутния	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Дял на публичните разходи за образование (Exp-pu) от Брутния вътрешен продукт по текущи цени (GDP), %. ➤ Разходите за образование се изчисляват съгласно общата методология на Евростат, ЮНЕСКО и ОИСР; ➤ Показателят е международно съпоставим; ➤ Цел на България за 2020 г.: Увеличаване на относителния 	$(Exp-pu)/GDP*100$	НСИ – Статистика на образованието и Национални сметки Годишно	http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23&a1=811&a2=812#cont http://www.nsi.bg/EPDOCS/GDP2011_NAO6EOX.pdf

		вътрешен продукт (%)	дял на публичните разходи за образование от 3.4% през 2010 г. на 4.0 % през 2020 г.		Общо за страната	
3	3.4.2. Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка	Участие в предучилищното възпитание и подготовка	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Индикаторът представя дела /в %/ на децата на възраст 4-6 години, които са записани на определена референтна дата в предучилищното възпитание и подготовка (ERL4-6), от населението на същата възраст (P4-6). Според методологията на Евростат, с оглед постигането на международна сравнимост на данните, се включват и децата, обхванати в задължителната предучилищна подготовка и тези, записани в началния етап на основното образование (ISCED 1), които са на възраст 5 и 6 години в края на референтната година; ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими; ➤ Цел на ЕС 2020: През 2020 година делът на децата, обхванати в - предучилищно възпитание и подготовка (обхващащи тези на възраст от 4 до годината за започване на задължителното образование трябва да бъде най-малко 95%); ➤ Цел на България за 2020 г.: През 2020 година делът на децата, обхванати в предучилищно възпитание и подготовка (обхващащи тези на възраст от 4 до годината за задължителното начално образование) трябва да бъде 90%. 	(ERL4-6)/(P4-6)*100	Статистика на образованието и демографска статистика – НСИ, Евростат; Годишно; Общо за страната	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00179&plugin=1
4	3.4.3. Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище	Преждевременно напуснали образованието и обучението	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Този индикатор измерва степента на постигане на една от главните цели на Стратегията Европа 2020. Индикаторът за преждевременно напусналите образованието и обучението се изчислява по данни от Изследването на работната сила като дял на лицата на възраст 18-24 години със завършено основно или по-ниско образование, които не участват в образование или обучение в периода от 4 седмици преди момента на интервюто (Lv18-24) от населението в същата възрастова група (P18-24) (%); ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими; ➤ Цел на ЕС 2020: През 2020 година делът на преждевременно напусналите образование и обучение 	(Lv18-24)/(P18-24)*100	Изследване на работната сила – НСИ; Евростат; Годишно; Общо, мъже, жени Общо, общо за страната, по	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators

			<ul style="list-style-type: none"> ➤ трябва да бъде по-малък от 10%; ➤ Цел на България за 2020г.: През 2020 година дялът на преждевременно напусналите образование и обучение трябва да бъде по-малко от 11%. 		райони NUTS 1 и 2	
5	Дял на напусналите началния и прогимназиалния етап на основното образование (%)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Показателят представя дела на учениците, напуснали началния и прогимназиалния етап на основното образование в течение на референтната учебна година; ➤ Дялът на напусналите се изчислява като съотношение между броя на напусналите училище през учебната година t (ERLn_t) и записаните в началото на учебна година t (ERLt) по отделно за началния етап (ISCED 1) и прогимназиалния етап (ISCED 2) (%); ➤ Преместилите се и записали се в друго училище не се считат за напуснали; ➤ Показателят НЕ Е международно съпоставим; ➤ Цел на България за 2020 г. е намаляване на дела на напусналите: <ul style="list-style-type: none"> ▪ началния етап на основното образование от 2.3% през 2011 г. на 1.5%; ▪ прогимназиалния етап на основното образование – от 3.1% през 2011 г. на 2%. 	ERLn1t/(ERL1t)*100 ERLn2t/(ERL2t)*100	НСИ – Статистика на образованието; Годишно Общо за страната МСКО- 2011 степени 1 и 2	http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/eiguide09-en.pdf http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23&a1=42&a2=687&a3=688#cont	
6	Образователно равнище на населението на възраст 25-64 години	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Показателят представя разпределението на населението на възраст 25-64 г. (P25-64) по най-високата степен на завършено образование според Международната стандартна класификация на образованието (ISCED-2011) (%); ➤ Този показател се изчислява като относителен дял в % на лицата сред населението на възраст 25-64 години, завършили следните степени на образование; ➤ ISCED 0 +1 +2 – основно или по-ниско образование (ISC012); ➤ ISCED 3 +4 – средно образование или професионално образование след средно образование (IV степен на професионална квалификация) (ISC34); ➤ ISCED 5 +6 +7 +8 – висше образование (ISC5678); ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими. 	ISC012/P(25-64)*100 ISC34/(P25-64)*100 ISC5678/(P25-64)*100 Непосочено/P(25-64)*100	Изследване на работната сила - НСИ; Евростат Годишно; Общо за страната Общо, мъже, жени Общо, по степени според	http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/report09/report_en.pdf (стр.63-64) OECD (2012), Education at a Glance 2012: OECD Indicators, OECD Publishing, Indicator A1 http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en	

					МСКО- 2011 (комбинации от степени от 1 до 8)	
7		<p>Грамотност на населението - дял на грамотните сред лицата на възраст 15 и повече години по възрастови групи - %</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Показателят представя дела на грамотните сред населението на възраст 15 и повече години (L) по възрастови групи като % от населението в същата възрастова група (Pg); ➤ Този показател може да се използва и като оценка на неграмотността на населението на 15 и повече години (100-минус дела на грамотните в %); ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими; ➤ Цел на България за 2020г., намаляване на дела на неграмотните: <ul style="list-style-type: none"> • сред лицата на възраст 15-19 г. от 2.0% през 2011 г. на 1.5%; • сред 20-29 годишните – от 2.3% през 2011 г. на 1.5%. 	$\frac{L(15+)}{P(15+)} * 100$ $\frac{L(15-19)}{P(15-19)} * 100$ $\frac{L(20-24)}{P(20-24)} * 100$ $\frac{L(25-29)}{P(25-29)} * 100$ $\frac{L(30-34)}{P(30-34)} * 100$ $\frac{L(35-54)}{P(35-54)} * 100$ $\frac{L(55-59)}{P(55-59)} * 100$ $\frac{L(60+)}{P(60+)} * 100$ $\frac{Unknown}{P(15+)} * 100$	<p>НСИ – Преброяване на населението – 2011;</p> <p>Приблизително всеки 10 години;</p> <p>Общо, мъже, жени</p> <p>Общо, по възрастови групи</p> <p>Общо, по административни области и населени места</p>	<p>http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=210</p> <p>http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/eiguide09-en.pdf Education Indicators. Technical guidelines, UNESCO 2009, стр. 3</p>

8	3.4.4. Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността	Ученици с постижения под критичното второ ниво по скалата на PISA в областта на четенето, математиката и природните науки ³⁵ (Програма на ОИСП за международно оценяване на учениците - PISA)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Дял на 15-годишните ученици с постижения на ниво 1 и по-ниско по скалата на PISA в областта на четенето, математиката и природните науки (LA15) (STU15) (%); ➤ Индикаторите характеризират уменията на учениците, чиито постижения са на ниво 1 и по-ниско по скалата на PISA в областта на четенето, математиката и природните науки. ➤ Индикаторите са международно съпоставими; ➤ Цел на ЕС 2020: През 2020 година дялът на учениците с постижения под критичното второ ниво в областта на четенето, математиката и природните науки трябва да бъде по-малко от 15%; ➤ Цел на България за 2020 г.: Дялът на учениците с постижения под критичното второ ниво в областта на четенето и природните науки трябва да бъде по-малко от 30%, а по математика - по-малко от 35%. 	(LA15)/ (STU15)* 100 (по четене, математика и природни науки)	PISA, изследване на ОИСП; Всеки 3 години; Общо, мъже, жени	http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/benchmarks_en.htm http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/39712449.pdf http://www.erc.ie/?p=62
9	3.4.5. Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност	Дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация в областите „Информатика“, „Техника“, „Производство и преработка“ и	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Този показател представя относителния дял (%) на учениците във формалното професионално образование, придобили степен на професионална квалификация (I, II, III и IV) в областите „Информатика“, „Техника“, „Производство и преработка“ и „Архитектура и строителство“ (GvetT) от общия брой на придобилите степен на професионална квалификация през референтната година. Широките области и професиите в тях са определени в „Списъка на професиите за професионално образование и обучение“, утвърждаван ежегодно от Министерство на образованието и науката; 	(GvetT)/ (Gvet)*100	НСИ – Статистика на образованието; Годишно Общо за страната	http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23&a1=42&a2=756&a3=760#cont http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23&a1=42&a2=756&a3=761#cont

³⁵ PISA - Програмата за международно оценяване на учениците позволява да се оценят постиженията на 15 годишните ученици по четене, природни науки и математика. Постижението на ученика се оценява по степени на умение. Ученици, които достигат най-високото равнище на умения могат да решат най-трудните задачи на PISA, а учениците, които достигат най-ниското ниво, могат да решат базисните задачи. Видовете знания и умения, които учениците могат да покажат на всяко ниво осигурява полезна пояснителна информация за интерпретацията на нивата. Данните се осигуряват от Програмата за международно оценяване на учениците (PISA), която предоставя международно стандартизирана оценка, разработена от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСП) и насочена към 15 годишните ученици в училищата.

	Т	„Архитектура и строителство” от общия брой на придобилите степен в регулярната образователна система	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими; ➤ Цел на България за 2020 г. През 2020 година делът на придобилите степен на професионална квалификация в широките области „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” да бъде най-малко 60%. 			62#cont
10	3.4.6. Модернизиране на висшето образование	Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Този индикатор измерва степента на постигане на една от главните цели на Стратегията Европа 2020. Индикаторът за рано /преждевременно/ напусналите образованието и обучението се изчислява по данни от Изследването на работната сила като отношение % на лицата; ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими.; ➤ Цел на ЕС 2020: През 2020 година делът на лицата с висше образование сред населението на възраст 30-34 години трябва да бъде най-малко 40%; ➤ Цел на България за 2020г.: През 2020 година делът на лицата с висше образование сред населението на възраст 30-34 години трябва да бъде най-малко 36%. 	(PHe30-34)/(P30-34)*100	Изследване на работната сила-НСИ; Евростат; Годишно; Общо, мъже, жени; Общо, общо за страната, по райони NUTS 1 и 2	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF стр.5
11	3.4.7. Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене	Участие на населението на възраст 25-64 години в неформално обучение (за период от една година)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Показателят за участието на населението в активна трудова възраст в неформалното обучение за период от една година се базира на европейското изследване на образованието на възрастни (EU Adult education survey - AES); ➤ Представя делът на лицата участвали в неформално обучение. Изчислява се като съотношение между броя на лицата на възраст 25-64 години, които са участвали в неформално образование за период от една година преди изследването (AL3) и броя на населението на същата възраст (P25-64), (%); ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими; ➤ Цел на България за 2020г.: Увеличаване на дела на населението на възраст 25-64 години, участващо в 	AL3/P(25-64)*100	НСИ, Изследване на образованието на възрастните Всеки 5 години; Общо за страната Общо, по райони NUTS 1 и 2 Общо, по	http://eacea.ec.europa.eu/llp/projects/events/grundtvig_meeting_2009/documents/6_aes_overview_maria_pia_sorvillo.pdf http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23&a1=806&a2=807&a3=808#cont (данните са за участие общо във

			неформално обучение от 24.4% през 2011 на 38.0%.		възрастови групи Общо, по икономическа активност	формално образование/обучение или неформално обучение)
12	Участие на населението на възраст 25-64 години в самостоятелно учене ³⁶ (за период от една година)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Показателят за участието на населението в активна трудова възраст в самостоятелно учене за период от една година се базира на европейското изследване на образованието на възрастни (EU Adult education survey - AES); ➤ Представя делът на лицата, участвали в самостоятелно учене. Изчислява се като съотношение между броя на лицата на възраст 25-64 години, които са участвали в самостоятелно учене за период от една година преди изследването (AL4) и броя на населението на същата възраст (P25-64), (%); ➤ Данните по този индикатор са международно съпоставими; ➤ Цел на България за 2020г.: Увеличаване на дела на населението на възраст 25-64 години, участващо в самостоятелно учене от 12.5% през 2011 на 18.0%. 	AL4/P(25-64)*100	НСИ, Изследване на образованието на възрастните	http://www.nsi.bg/otr_rasa1.php?otr=23&a1=806&a2=807&a3=809#cont	
13	3.4.8. Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот	Заетост на лицата на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Този индикатор измерва коефициентът на заетост на младите хора на възраст 20 до 34 навършени години, завършили висше или средно образование, които са започнали работа 1-3 години преди годината изследването, и които не участват в образование или обучение към момента на изследването (ERS20-34). Техния относителен дял в % се изчислява спрямо общото население в същата възрастова група (P20-34). 	(ERS20-34)/(P20-34)*100	Изследване на работната сила-НСИ; Евростат; Годишно;	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/education_trainin g/indicators

³⁶ "Самостоятелното учене не попада в обхвата на Международната стандартна класификация на образованието /ISCED-2011/ за измерване на участието в образованието, въпреки че признати квалификации, придобити чрез самостоятелно учене, се вземат предвид при определяне образователните постижения по степени."(ISCED 2011, точка 43)

		<p>образование, 1-3 години преди референтната година</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Показателят се основава на данни от „Изследване на работната сила“. ➤ Проучването обхваща обикновени домакинства и изключва хората в колективни домакинства като пансиони, общежития и болници. ➤ Заетото население се състои от лицата, които през референтната седмица е извършвало някаква работа срещу заплащане или печалба в продължение на най-малко един час, или не са работили, но са имали работа, от която временно са отсъствали. ➤ Цел на ЕС 2020: През 2020 година делът на заетите на възраст 20-34 години, завършили наскоро средно или висше образование, трябва да бъде най-малко 82%; ➤ Цел на България за 2020 г.:Повишаване на равнището на заетост на лицата на възраст 20-34 години, завършили наскоро средно или висше образование, от 67.3% през 2012 г. на 77%. 		<p>Общо за страната</p>	
14		<p>Заетост сред населението на възраст 20-64 навършени години</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Този индикатор измерва коефициентът на заетост на лицата на възраст 20 до 64 навършени години, като дял на заетите (ER20-64) от общото население в същата възрастова група (P20-64) -%. ➤ Показателят се основава на данни от „Изследване на работната сила“. ➤ Проучването обхваща обикновени домакинства и изключва хората в колективни домакинства като пансиони, общежития и болници. ➤ Заетото население се състои от лицата, които през референтната седмица е извършвало някаква работа срещу заплащане или печалба в продължение на най-малко един час, или не са работили, но са имали работа, от която временно са отсъствали. ➤ Цел на ЕС 2020: През 2020 година делът на заетите сред населението на възраст 20-64 години трябва да бъде най-малко 75%; ➤ Цел на България за 2020г.:Повишаване на равнището на заетост от 63% през 2012 г. на 76%. 	<p>(ER20-64)/(P20-64) *100</p>	<p>Изследване на работната сила-НСИ;</p> <p>Евростат;</p> <p>Годишно;</p> <p>Общо, мъже, жени;</p> <p>Общо за страната</p> <p>Общо, по възрастови групи</p>	<p>http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=t202010&tableSelection=1</p>

4. КООРДИНАЦИЯ, НАБЛЮДЕНИЕ, ОТЧИТАНЕ И ФИНАНСИРАНЕ

Изпълнението на Националната стратегия за учене през целия живот се основава на следните структури и инструменти за изпълнение:

- Национален съвет за учене през целия живот към Министерския съвет като стратегическа група за координация на изпълнението;
- Планове за действие в изпълнение на Стратегията;
- Многостепенно ниво на координация и наблюдаване на процеса чрез Национална платформа за учене през целия живот 2020;
- Годишен мониторинг за определяне на степента на изпълнение и проследяване на ефективността;
- Годишен доклад до Министерския съвет за:
 - а) състоянието на изпълнението;
 - б) установените проблеми;
 - в) нововъзникналите потребности от адаптиране или разширяване по отношение на целите и мерките;
 - г) сътрудничеството на различните участници като част от управленския подход.
- Окончателен доклад до Министерския съвет през м. декември 2020 г.
- Комуникационен план за взаимодействие на заинтересованите страни;
- Финансиране на стратегията.

4.1. Национален съвет за учене през целия живот

Националният съвет за учене през целия живот осъществява координацията и провежда консултации между държавните органи, органите на местното самоуправление, представителните организации на работниците и служителите на национално равнище и представителните организации на работодателите на национално равнище за реализиране на националната политика за учене през целия живот. Председателството се извършва от Министъра на образованието и науката. Съветът включва представители на Министерството на труда и социалната политика, Министерството на икономиката и енергетиката, Министерството на културата,

Министерството на младежта и спорта, Министерството на земеделието и храните, Министерството на правосъдието, Министерството на финансите, Министерството на регионалното развитие, Министерството на здравеопазването; Националният статистически институт, Националната агенция за професионално образование и обучение, Агенцията по заетостта, Центъра за развитие на човешките ресурси, на представителните организации на работодателите на национално равнище; на представителните организации на работниците и служителите на национално равнище и на Националното сдружение на общините в Република България.

Цели на Съвета са:

1. Координация, мониторинг и оценка на изпълнението на НСУЦЖ;
2. Работни срещи през пролетта и есента за изготвяне на годишен мониторинг за определяне степента на изпълнение и проследяване на ефективността;
3. Подготовка на ежегодни планове за действие, представени за приемане в Министерския съвет;
4. Изготвяне на годишен доклад за изпълнение и представянето му в Министерския съвет;
5. Изготвяне на окончателен доклад пред Министерския съвет през м. декември 2020 г.

4.2. Планове за действие в изпълнение на Стратегията

Национална стратегия за учене през целия живот (2014-2020) на оперативното ниво се осъществява чрез годишни планове за действие за изпълнение на Стратегията. С изключение на първия, всички следващи планове се подготвят до м. ноември от предходната година и се представят в МС най-късно през м. декември на предходната година.

4.3. Многостепенно ниво на координация и наблюдаване на процеса чрез Национална платформа за учене през целия живот 2020

Националната платформа за учене през целия живот 2020 представлява свързването на всички участващи в изпълнението на стратегията и позволява

съгласувано изпълнение на плановете за действие. Ще бъде създаден електронен инструмент за координиране и отчитане на изпълнението на Националната стратегия за УЦЖ, което ще осигури пълна прозрачност на изпълнението на поетите ангажименти от различни държавни институции, социалните партньори и неправителствени организации, както и възможност за мониторинг на процеса и ревизиране на някои от мерките при опасност от неизпълнение. Електронна платформа за координация между заинтересованите страни и за отчетност се поддържа от Министерството на образование и науката.

4.4. Годишен мониторинг за определяне на степента на изпълнение и проследяване на ефективността

Изпълнението на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г. се основава на приетите от Министерския съвет плановете за действие, фиксираните оперативни цели и основни етапи, които са обект на ежегоден мониторинг за навременно откриване на трудностите във връзка с изпълнението и вземане под внимание на променените предизвикателства.

Разработването на мониторинговия доклад се координира от Националния съвет за учене през целия живот и се разработва в сътрудничество с Националната платформа за УЦЖ 2020 ежегодно до 30 юни на следващата година.

4.5. Годишен доклад до Министерския съвет

Всяка година до 30 юни председателят на НСУЦЖ представя в МС мониторингов доклад, който включва:

- а) състоянието на изпълнението, като се отчитат показателите от Рамката за напредък;
- б) установените отклонения и анализ на първопричината;
- в) нововъзникналите потребности от адаптиране или разширяване по отношение на целите и мерките.

Всеки отчетен период е за предходната календарна година.

4.6. Окончателен доклад до Министерския съвет

През м. декември 2020 г. председателят на НСУЦЖ внася в МС окончателен доклад за изпълнението на НСУЦЖ.

Докладът трябва да съдържа:

- а) данни за постигнатите цели;
- б) SWOT анализ на процеса УЦЖ 2020 и на съответните структури за управление;
- в) изводи и препоръки за по-нататъшно развитие на ученето през целия живот.

4.7. Комуникационен план за взаимодействие на заинтересованите страни

Създаването на Комуникационен план е опит за съгласуван управленски подход за отваряне на комуникационните канали между заинтересованите страни за сътрудничество и за изграждане на устойчива информационна среда с цел да се поощрят умения за растеж, конкурентоспособност и заетост. Реализирането на комуникационна политика, предоставяща навременна, разбираема и изчерпателна информация, ще мобилизира заинтересованите страни за напредък при изпълнението на НСУЦЖ и ще мотивира хората от всички възрасти да участват в образование и обучение. В плана ще бъдат дефинирани основните цели и приоритети на комуникациите на национално ниво с цел постигане на оптимална публичност и информационна синергия на всички нива. Ще бъдат описани отговорностите и задълженията на всички заинтересовани страни за осъществяване на успешна политика за УЦЖ, както и подходящите канали за достигане на информацията до точната целева група.

Планът ще бъде изготвен в първите шест месеца от действието на стратегията от участниците в националната платформа за УЦЖ 2020.

4.8. Финансиране на стратегията

Финансирането на изпълнението на настоящата Стратегия се осъществява със средства на държавния бюджет, със средства от Европейските фондове и Програмата на ЕС „Еразъм+”, както и чрез дарения, спонсорство и други източници. Бюджетът и източниците ще бъдат включени в плановете за действие в изпълнение на Стратегията.

5. РЕЧНИК НА ОСНОВНИТЕ ПОНЯТИЯ

ТЕРМИН	ДЕФИНИЦИЯ
Бариири пред обучението/пречки за учене	Ситуационни (от ежедневието), институционални (правила и процедури), диспозииционни (с отношението към ученето) и/или финансови фактори, които пречат, разубеждават или предотвратяват участието в учебните програми или дейности.
Валидиране	Процес на потвърждаване от упълномощен орган, че дадено лице е постигнало учебни резултати, измерени спрямо образователни и професионални стандарти и стандарти за оценяване.
Възрастен обучаем	Лице, навършило 16 години, което участва в избрана от него форма на обучение с изключение на дневната.
Грамотност³⁷	Грамотност е умение да се чете и пише. За грамотно се счита лице, което може да чете, разбирайки смисъла на написаното, както и да напише кратко изложение за ежедневиите си дейности. За неграмотно лице, което не може да чете и да разбира смисъла на написаното и не може да напише кратко изложение за ежедневиите си дейности. Лице, което умее да чете и пише само цифри и собственото си име се счита за неграмотно. Също така за неграмотно се счита лице, което умее да чете, но не може да пише и лице, което умее да прочете и да напише няколко заучени ритуални фрази.
Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот (ЕКР)	Референтен инструмент за описание и сравнение на квалификационни степени в квалификационните системи, разработени на национално, международно или отраслово равнище и за насърчаване както на ученето през целия живот, така и на равните възможности в общество, основаващо се на познанието, както и на по-нататъшната интеграция на европейския пазар на труда, при зачитане на голямото разнообразие от национални образователни системи.
Европейска кредитна система за професионално образование и обучение (ЕСVET)	Техническа рамка за трансфер, признаване и — когато е целесъобразно — натрупване на индивидуални учебни резултати с цел придобиване на квалификация. Инструментите и методиката на ЕСVET включват описание на квалификациите, изразено в единици учебни резултати със съответните точки, процес на трансфер и натрупване, както и допълнителни документи като например споразумения за учене, академични справки и

³⁷ Дефиниция на НСИ в съответствие на Препоръка на ООН (353)

	ръководства за ползвателите на ECVET.
Европейска референтна рамка за осигуряване на качеството в професионалното образование и обучение (EQAVET)	Включва цикъл за осигуряване и подобряване на качеството на ПОО (планиране, прилагане, оценяване и преразглеждане) въз основа на подбрани критерии за качество, дескриптори и показатели, приложими за управлението на качеството, както на равнището на системите за ПОО, така на равнището на институциите, предоставящи ПОО и предоставя набор от инструменти, от които различните ползватели могат да избират дескрипторите и показателите, които те считат, че в най-голяма степен съответстват на изискванията на тяхната конкретна система за осигуряване на качество.
Единици учебни резултати	Компонент от квалификация, състоящ се от съгласуван пакет от знания, умения и компетентности, които могат да бъдат оценени и валидирани с помощта на определен брой свързани с тях кредитни точки.
Заинтересовани страни	Организации, институции, индивиди или групи от хора, които могат да влияят или да бъдат повлиявани от резултатите и очакваните ефекти в резултат на прилагането на целенасочените дейности.
Индикатори	Измерими статистически показатели, които характеризират отделни явления или протичащи в обществото процеси, определени във времето и пространството.
Кариерно ориентиране	Осигурява информирането, консултирането и съветването на ученици и на други лица относно избора на професия и кариерно развитие.
Компетентност	Доказана способност за използване на знания, умения и личностни, социални и/или методологични дадености в работни или учебни ситуации и в професионално и личностно развитие. В контекста на Европейската квалификационна рамка способностите се описват с оглед степента на поемане на отговорност и самостоятелност.
Ключови компетентности	Комплекс от взаимозависими знания, умения и нагласи или отношения, необходими за личностното развитие на индивида през целия живот, за изграждането на активна гражданска позиция и участие в социалния живот, както и за пригодността му за реализация на пазара на труда, определени на национално равнище в съответствие с Европейската референтна рамка за учене през целия живот.

Математическа грамотност³⁸	Способността на ученика да формулира, използва и тълкува математическо познание в многообразие от ситуации. Тя включва математическо мислене и използване на математически концепции, процедури, факти и средства за описване, обясняване и изказване на хипотези за процеси и явления. Позволява на ученика да осмисли ролята на математиката в съвременния свят, да формулира аргументирани твърдения и да използва математическо познание по начин, който отговаря на потребностите на съвременния конструктивен и активен гражданин.
Мониторинг	Систематично и непрекъснато наблюдение на даден процес, за да се открие съответствие с желан или предполагаем резултат.
Наблюдение на работната сила	Изследване, провеждано постоянно от НСИ, което осигурява статистически данни за най-важните характеристики на заетостта и безработицата. Изследването установява и участието на лицата на възраст 25-64 години в образованието и обучението. То се провежда по методология на Евростат, с цел осигуряване на международна съпоставимост на събираните данни.
Национална квалификационна рамка (НКР)	Инструмент за класификация на квалификациите съгласно набор от критерии за достигнати конкретни нива в процеса на обучение, чиято цел е да обедини и съгласува националните квалификационни подсистеми и да се подобрят прозрачността, съпоставимостта и преносимостта на придобитите квалификации.
Неформално обучение	Обучение, което се извършва като организирана дейност извън системата на предучилищното възпитание и подготовка, училищното и висше образование, и не води до завършване на клас, етап и степен на образование или придобиване на степен на професионална квалификация или квалификация по част от професия.
Обучение на работното място	Обучение на служителите като част от продължаващото професионално развитие.
Преждевременно напуснал училище³⁹	Лице на възраст между 18 и 24 години, завършило най-много основно образование, което не участва в никаква форма на образование или обучение
Професионални стандарти	Професионалните стандарти определят измерими резултати на представянето, което се очаква да достигне човек, заемащ конкретна

³⁸ PISA (Programme for International Student Assessment), OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development), PISA (Програма за международно оценяване на учениците), ОИСР (Организацията за икономическо сътрудничество и развитие).

³⁹ Official Journal of the European Union (2011 / C 191/01) COUNCIL RECOMMENDATION from June 28, 2011 on policies to reduce early school leaving, Официален вестник на Европейския съюз (2011 / C 191/01) ПРЕПОРЪКА НА СЪВЕТА от 28-ми юни 2011 г. Относно политики за намаляване на преждевременното напускане на училище

	<p>длъжност. Те идентифицират и групират задачите на длъжността и описват знанията, уменията, компетентностите и поведението, необходими за тяхното успешно изпълнение. Професионалните стандарти са инструмент за дефиниране на работните роли и за оценка на трудовото представяне на конкретно работно място. Те са базов компонент в разработването на образователните стандарти и квалификационните планове и програми. Професионалните стандарти изпълняват свързваща функция между квалификациите и изискванията на пазара на труда.</p>
Резултати от ученето	<p>Показатели за онова, което учещият знае, разбира и може да направи при завършване на учебния процес, които се определят по отношение на знания, умения и компетентности.</p>
Самостоятелно учене	<p>Неинституционализирано, неорганизирано и несистематизирано натрупване на знания, умения и компетентности в живота на човека, придобити по естествен начин в житейски ситуации, от ежедневния опит, на работното място и по други подобни пътища, независимо дали са резултат от предварително решение или по стечение на обстоятелствата - спонтанно и инцидентно.</p>
Секторна квалификационна рамка	<p>Отразява динамиката в развитието на знанията, уменията и компетентностите в сектора (бранша), продиктувани от реалните потребности на пазара на труда. Секторната квалификационна рамка идентифицира „ядрото” от специфични компетентности (резултати от учене) и подпомага предоставянето на обучение и квалификации, адаптирани към специфичните потребности на сектора (бранша). Рамката подпомага идентифицирането на потребности от нови квалификации и нови знания, умения и компетентности, които да бъдат включени в профила на съответните професии/специалности. Секторните квалификационни рамки са насочени към постигане на ясно съотнасяне на специфичните за сектора квалификации с Националната квалификационна рамка, респективно с ЕКР.</p>
Система за трансфер на кредити	<p>Система за измерване и сравняване на единиците резултати от ученето (в рамките на курс за обучение, модул и други форми) и тяхното трансфериране от една обучаваща институция в друга и взаимното им признаване.</p> <p>Системата за трансфер на кредити подпомага прозрачността и сравнимостта на квалификациите и системите за обучение, учебните планове и системите за образование и обучение – както във висшето образование, така и в професионалното образование и обучение.</p> <p>В тази система се дава определена стойност на всяка учебна</p>

	единица, която учещият е задължен да усвои успешно по време на своето обучение, за да премине цялата учебна програма, в това число да издържи изпити или други форми на оценяване.
Социално включване ⁴⁰	Интеграция на лица или групи в обществото като граждани или като членове на различни обществени социални мрежи. Социалното включване е основна част от пазара на труда и икономическото приобщаване
Социално изключване ³⁷	Процес, при който определени хора са изтласкани на ръба на обществото и са възпрепятствани от пълно участие в него поради своята бедност или поради липсата на базови компетенции и възможности за учене през целия живот, или в резултат от дискриминация. Това ги отдалечава от възможността за работа, доходи и образование, както и до социални и общностни мрежи и дейности. Те имат ограничен достъп до власт и до органите, вземащи решение, и така често се чувстват безвластни и неспособни да упражняват контрол върху решенията, които влияят върху техния ежедневен живот
Учене през целия живот ⁴¹	Всяка дейност за учене, предприемана през целия живот за подобряване на знанията, уменията и компетентностите.
Учещи	Деца, ученици, студенти, докторанти, специализанти и възрастни обучаеми, които са ангажирани с учене в сферата на образованието, формалното и неформално обучение и самостоятелното учене.
Четивна грамотност ⁴²	Разбиране, използване, осмисляне на писмени текстове за постигане на цели и удовлетворяване на потребности; за задълбочаване на познанията и развиване на интелектуалния потенциал на личността и за активно участие в обществото
Формално образование и обучение	Извършва се в организирана и структурирана среда, която е специално предназначена за учене, и обикновено води до присъждането на квалификация, в повечето случаи под формата на свидетелство или диплома; то включва системи за общо образование, начално професионално обучение и висше образование.

⁴⁰ Съвместен доклад за социално включване от 2004 г.

http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf

⁴¹ Меморандум за ученето през целия живот, 30.10.2000 г.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>

⁴² PISA (Programme for International Student Assessment), OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development), PISA (Програма за международно оценяване на учениците), ОИСП (Организацията за икономическо сътрудничество и развитие).

6. ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

ЕВРОСТАТ/ EUROSTAT	Статистическа служба на Европейския съюз / Statistical office of the European Union
НСУЦЖ	Национална стратегия за учене през целия живот
УЦЖ	Учение през целия живот
ЕК	Европейската комисия
ЕТ 2020	„Образование и обучение 2020”/ “Education and Training 2020”
НРС/LFS	Наблюдение на работната сила/Labour Force Survey
НСИ	Национален статистически институт
ЕС	Европейски съюз
ИООВ/AES	Изследване на образованието и обучението на възрастни/Adult Education Survey
PISA	Програма за международно оценяване на учениците/ Programme for International Student Assessment
ПНУ	Преждевременно напусналите училище
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ISCED	Международна стандартна класификация на образованието/ International Standard Classification of Education (ISCED)
НКР	Национална квалификационна рамка
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
СОП	Специални образователни потребности
ПОО	Професионално образование и обучение
МИКЦ	Младежки информационно-консултантски центрове
МС	Министерски съвет
ЦКОКУО	Център за контрол и оценка на качеството на училищното образование